

EN KVALITATIV UNDERSØGELSE AF UNGES MISTRIVSEL I ET PRÆSTATIONSSAMFUND

Socialt Arbejde

Linette Anja Hansen

Aalborg Universitet

Studienr: 20176160

Antal anslag: 150.261

Vejleder: Mette Rømer

Indholdsfortegnelse

Abstract.....	4
1.0. Indledning.....	5
2.0. Problemfelt.....	8
2.1. Trivselskommission.....	8
2.2. Noemi Katznelson.....	9
2.3. Begrebsafklaring.....	10
2.3.1. Risikobørn i Danmark.....	10
2.3.2. Klassisk udsathed.....	11
2.3.3. Ny udsathed.....	12
2.4. Afgrænsning af undersøgelsens fokus og formål.....	14
3.0. Problemformulering.....	15
4.0. Metodiske overvejelser.....	16
4.0. Videnskabsteori: Den hermeneutiske tilgang.....	16
4.0. Den kvalitative metode: et forskningsinterview.....	18
4.4. Valg af informanter.....	19
4.6. Analysestrategi.....	20
4.7. Kodning af data.....	20
4.8. Kvalitetskriterier af undersøgelsen.....	20
5.0. Teoretiske overvejelser:.....	21
5.1. Præstationssamfundet – Anders Petersen.....	21
5.2. Konkurrencestaten – Kaj Ove Pedersen.....	22
5.3. Anerkendelsesbegrebet – Axel Honneth.....	23
5.4. Acceleration - Hartmut Rosa.....	25
5.4.1. Acceleration af livstempoet:.....	26
6.0. Præsentation af informanter.....	26
7.0. Analyse.....	27
7.1. Unges oplevelser af krav og forventninger til dem i uddannelsessystemet- og på arbejdsmarkedet.....	28
7.1.1. Unges oplevelser af krav og forventninger fra netværket og dem selv.....	36
7.1.2. Social adfærd i vennegruppen og sociale mediers betydning for unges sociale relationer- og fællesskaber.....	39
7.2. Unges oplevelser af det accelererende samfund.....	44

7.2.1. Diskrete problembærere	44
7.2.2. Når skylden ender med fremmedgørelse.....	47
7.3. Mistrivslens konsekvenser.....	51
7.3.1. Når uddannelsessystemer og andres kommentarer fører til angsttilstande	51
7.4. Det psykosociale arbejdes betydning for støtte og forebyggelse af unges livsmestring	58
8.0. Analytisk diskussion	61
8.1. Opsamling af egne fund:.....	61
8.1.1. Kontroltab over egen krop	62
8.1.2. Større resiliens ved klassisk udsathed kontra ny udsathed	62
8.1.3. Når præstationskulturen fører til højere præstationsorienteringer ved sportsudøvere	63
8.2. Kritisk refleksion i forhold til egen undersøgelse og dens informanter	63
8.2. Resultater sammenlignet med og relateret til eksisterende forskning:	64
8.2.1 Politisk opmærksomhed på karakterpres som bidragende faktor til unges mistrivsel	64
8.2.2. Udviklingen skal vendes.....	66

Abstract

Existing research highlights a worrying trend of increasing dissatisfaction, also seen as a new vulnerability among children and young people. Therefore, the thesis is based on a significant interest in the causes and consequences of the latest vulnerability, including how social work practice can best remedy the dissatisfaction and thus increase social change and development among young people, especially young people in the education and labor market. The purpose of the thesis study was to shed light on how young students aged 18-25 years in higher, vocational, and/or upper secondary education experience the demands, pressures, and expectations of the increasing performance culture, and what consequences the performance culture can have for young people, especially what impact these consequences have on young people's life mastery and achievement of the good life. The thesis also examined how social work practice can play a significant role in the prevention of new vulnerability. The master thesis was conducted through qualitative interviews as the method for the study, and the scientific theoretical approach in the study was a hermeneutic approach, where the informants' experiences were the starting point for the study. The hermeneutic approach allowed the thesis to highlight, interpret, and analyze the informants' experiences. The approach shows that everyone can have different interpretations, and by doing so the thesis could not be differentiated based on its interpretations and analyses since the concept may have other interpretations or truths.

The main findings of the thesis are about young people's experience demands and expectations within the education system in line with a predominant performance orientation, especially because the outcome of young people's performance becomes a competition between students. Against this backdrop, young people develop fewer independent coping orientations concerning resisting the demands and expectations of education, which is why they need support through psychosocial interventions. Furthermore, the thesis highlighted that 'classically vulnerable' young people can be more resilient to stress than young people affected by this 'new vulnerability'. The most essential finding of the study was the consequences of young people's experiences with an increasing performance culture which may contribute to loss of control over their bodies, including young people controlling a lack of or sparse food intake as compensation for not being able to control the grading pressure in the performance orientations. Ultimately, such control can contribute to the development or influence of an eating disorder.

1.0. Indledning

Der er i de seneste år kommet øget fokus på og interesse for befolkningens mentale sundhed, som ses i lyset af en stigende forekomst af symptomer på mentale helbredsproblemer i befolkningen, såsom stress, angst og depression (Sundhedsstyrelsen, 2024). Det refereres til i rapporten "Danskernes Sundhed 2023", som desuden nævner, at: *"Verdenssundhedsorganisation WHO beskriver mental sundhed som "en tilstand af velbefindende, hvor individet kan udfolde sine evner, håndtere dagligdagens udfordringer og stress samt indgå i fællesskaber med andre mennesker"* (Sundhedsstyrelsen, 2024). Dertil må det dog nævnes, at denne definition er uspecifik, og kan gøre det vanskeligt at måle det mentale helbred blandt befolkningen. Dog viser rapporten en udvikling mellem 2010 og 2023 i andelen, som har en lav score på en mental helbredsskala. Uanset aldersgruppen viser en procentvis score på den skala, at kvindernes procentvise score er højere end mændenes, herunder er den samlede score for alle mænd 14,8%, mens den for kvinderne er 21,6 % (Sundhedsstyrelsen, 2024). I 2010 havde 16% af kvinderne en lav score på den mentale helbredsskala, hvorfor den procentvise score er mere end fordoblet i 2023 til næsten 35%. Rapporten illustrerer, at kvindernes psykiske mistrivsel dermed er stigende de seneste år (Sundhedsstyrelsen, 2024). Disse mentale helbredsproblemer har medført politisk anerkendelse, herunder fordi man anser det mentale helbreds betydning for menneskets generelle trivsel og helbred og for menneskets evne til at kunne klare sig godt både socialt, økonomisk, uddannelses- og arbejdsmæssigt og for at kunne få de bedste forudsætninger til aktiv deltagelse i samfundet (Sundhedsstyrelsen, 2024).

Som ovennævnte problemstilling indikerer, har den stigende mistrivsel også vakt interesse hos den sociale arbejdes praktikere. Den forudsætning som socialt arbejde tager udgangspunkt i, er ifølge Dansk Socialrådgiverforening set ud fra "International federation of Social Workers" og definitionen bliver beskrevet som følgende:

"Socialt arbejde er en praksisbaseret profession og en akademisk disciplin, der fremmer social forandring og udvikling, social samhørighed, og empowerment og frigørelse af mennesker. Principper om social retfærdighed, menneskerettigheder, kollektivt ansvar og respekt for

forskelligheder er centrale for socialt arbejde. Understøttet af teorier om socialt arbejde, samfundsvidenskab, humanistiske fag og oprindelige folks viden, inddrager socialt arbejde mennesker og strukturer for at adressere livsudfordringer og for at opnå øget trivsel” (Dansk Socialrådgiverforening).

I deres grundlæggende mandat om professionen skriver de blandt andet, at det sociale arbejdes grundlæggende mandat *”omfatter at fremme social forandring, social udvikling, social samhørighed, styrkelse og frigørelse af mennesker”* (Dansk Socialrådgiverforening). Endvidere forklarer de: *”I solidaritet med dem, der er dårligt stillede, bestræber professionen sig på at afhjælpe fattigdom, frigøre udsatte og undertrykte, og fremme social inklusion og social samhørighed”* (Dansk Socialrådgiverforening). Det sociale arbejdes praksis skal med afsæt i ovenstående definition bidrage til øget trivsel og udvikling hos det enkelte menneske, men hvad betyder det, når man tænker på den nye udsathed blandt unge? Betyder det, at praksis er eller skal tænkes anderledes? Eller opstår den stigende mistrivsel blandt unge på baggrund af problematikker i det sociale arbejde og kan man diskutere, om sigtet for ’øget trivsel og udvikling’ blandt unge efterleves i praksis? Specielt kan sætningen: (...) *”fremme social inklusion og social samhørighed”* (Dansk Socialrådgiverforening) give anledning til bekymring, idet det sociale arbejdes praksis spiller en væsentlig rolle i at fremme øget trivsel og inklusion blandt individer i samfundet (Dansk Socialrådgiverforening). Det må derfor give anledning til bekymring for velfærden, når den sociale arbejdes praksis har til formål at fremme trivsel, men der peges på det modsatte.

Denne modsathed ses forankret i artiklen “Præstationskulturen truer unges trivsel: Det er altid min egen skyld” (Hagemann, 2019). Steen Hagemann påpeger i artiklen, at præstationskulturen er gennemgående i alle dele af ungdomslivet, men at den nu truer unges psykiske trivsel, idet hver femte ung på et tidspunkt i deres liv har haft en psykisk lidelse, og næsten halvdelen af 19-årige piger har fået psykologhjælp (Hagemann, 2019).

Maria Bruselius-Jensen er lektor ved Center for Ungdomsforskning, Aalborg Universitet, og forsker blandt andet i unges deltagelsesformer og i ungdomslivet uden

for uddannelse og arbejdsliv. I samme artikel forklarer hun, at de unge kan føle sig meget alene: *“Rigtig mange af de unge kæmper meget alene. De oplever det som deres eget indivi-duelle ansvar at klare sig i det samfund, vi har. Man har et individuelt livsprojekt, som man selv skal klare og selv er ansvarlig for. Og det skaber en følelse af ensomhed (Hagemann, 2019).* Samtidig påpeger hun også, at individualiseringen i det senmoderne samfund er forankret præstationskulturen: *“De unge er så orienterede mod, at de skal præstere, særligt i uddannelsessystemerne, men også på andre arenaer, socialt og kropsligt, at det opsuger meget energi. Det bliver utroligt svært for dem at fejle og sige pyt. Hvis ikke man klarer sig i uddannelsessystemet, kan man nærmest ikke være ung. Så opleves hele projektet som fejlet. Især fordi det er ens egen skyld” (Hagemann, 2019).*

At individualiserings projektet kan fejle genkender man på Nørresundby Gymnasium i Aalborg. De har ansat både en psykolog og en elevcoach til at hjælpe eleverne gennem studiet og livet, hvilket kunne anerkendes som et forsøg på at ‘fremme den sociale inklusion’ (Hagemann, 2019), (Dansk Socialrådgiverforening). Christina Kronborg Nielsen har været elevcoach på gymnasiet i seks år, og i arbejdet som elevcoach oplever hun, at eleverne tendenserer til at være mere alene med deres problemer, og er meget optagede af at præstere. De giver kun dem selv skylden, hvis ikke de lykkedes nok med deres præstationer, forklarer hun (Hagemann, 2019).

At det sociale arbejdes praksis har til formål at øge unges trivsel, fremme social inklusion, samhørighed og frigørelse af det enkelte menneske, kan synes modsætningsfyldt og bekymrende, når flere unge piger modtager psykologhjælp og står alene med deres problemer, og entydigt er optaget af præstationer med en manglende evne til at leve op til modernitetens samfund. Dette har rejst spørgsmål og interesse for årsagerne til og konsekvenserne af den ny udsathed i socialt arbejde, herunder hvordan det sociale arbejdes praksis bedst kan afhjælpe mistrivsel og dermed fremme social forandring og udvikling blandt unge, særligt unge på uddannelses- og arbejdsmarkedet. Nærværende speciales undersøgelse vil derfor belyse, hvordan unge piger oplever den stigende mistrivsel, og de konsekvenser den muligt kan medføre for dem, herunder hvilken betydning konsekvenserne og det sociale arbejdes praksis kan have for deres livsmestring.

Specialet vil tage udgangspunkt i unges oplevelser af mistrivsel i en præstationskultur, men til trods for at dette potentielt kan belyses igennem anden empiri, kan nærværende undersøgelse dog bidrage til allerede eksisterende forskning, og derved bidrage til nye perspektiver om fænomenet i socialt arbejde.

2.0. Problemfelt

I dette afsnit vil specialets problemfelt og relevans for socialt arbejde blive beskrevet i form af allerede eksisterende forskning, der sammen med ovenstående indlednings tematik, danner grundlag for rammen omkring nærværendes kvalitative undersøgelse. Dertil vil afsnittet begrebsliggøre væsentlige fænomener, som karakteriserer undersøgelsens informantgruppe. Endelig vil undersøgelsens fokus, afgrænsning og problemformulering ekspliciteres.

2.1. Trivselskommission

På baggrund af den stigende mistrivsel i socialt arbejde, har regeringen nedsat en Trivselskommission, hvis overordnede opgave er at belyse trivselsudfordringer og komme med anbefalinger til, hvordan mistrivsel kan forebygges og afhjælpes, herunder hvordan børn og unges trivsel understøttes, samt hvordan robusthed og myndiggørelse kan styrkes (Børne- og undervisningsministeriet, 2023). Konkret vil deres anbefalinger omhandle:

- 1) "At alle børn og unge skal indgå i meningsfulde fællesskaber og have trygge relationer i hverdagen"
- 2) "At alle børn og unge der er i risiko for eller udviser tegn på mistrivsel, får den rette hjælp i tide".
- 3) "At alle børn og unge har mod på livet og er robuste til at tackle de udfordringer, som livet bringer"
- 4) "At alle børn og unge er trygge og kompetente i deres digitale liv og har en god balance mellem fysiske og virtuelle fællesskaber" (Børne- og undervisningsministeriet, 2023).

I kommissionen gør de opmærksomme på, at der ikke findes et entydigt svar på, hvorfor flere børn og unge mistrives eller hvordan man kan løse udfordringen ved denne mistrivsel, idet trivsel blandt børn og unge omhandler, hvordan de har det anset

ud fra en række af parametre, eksempelvis at være en del af meningsfulde og nære relationer, at opleve glæde i hverdagen, faglig trivsel, selvværd, fysisk og mental sundhed, mv., samt at vi som samfund har et ansvar for at reagere på dette og skabe disse rammer for at understøtte et godt børne- og ungdomsliv (Børne- og undervisningsministeriet, 2023). Derfor vil kommissionen altså blandt andet se på, hvordan vi som samfund kan forebygge og afhjælpe mistrivsel, herunder hvordan vi bedst muligt opsporer og støtter børn og unge i tegnene på deres mistrivsel (Børne- og undervisningsministeriet, 2023). Til trods for at man ikke kan afdække entydigt, hvorfor unge mistrives, eller hvordan man kan afhjælpe mistrivslen, danner en sådan afdækning på undersøgelse af mistrivslen væsentlige rammer for specialets udførelse i forhold til det sociale arbejdes relevans for fænomenet.

2.2. Noemi Katznelson

Noemi Katznelson er professor, center-og forskningsleder hos Center for Ungdomsforskning ved Institut for Kultur og Læring, Aalborg Universitet i København (Center for Ungdomsforskning). Hendes forskning tager afsæt i et bredt sociologisk blik på ungdomslivet som det udspiller sig i lyset af gældende samfundsmæssige betingelser og forvandlingsprocesser, og interesserer sig særligt for blandt andet unge i uddannelsessystemet (Center for Ungdomsforskning). Katznelson blandt andet med unge, trivsel og mistrivsel, og som en af landets førende forskere indenfor ungdoms- og uddannelsesforskning er hun dermed en væsentlig kilde til inspiration og relevans for nærværende undersøgelse i forhold til det sociale arbejdes relevans for fænomenet.

I artiklen "Vores måde at tale om mistrivsel risikerer at skabe en snæver forståelse af normalitet" stiller Katznelson skarpt på, at debatter og undersøgelser om unges stigende mistrivsel bidrager til en afvigelsesdefinition på væsentlige dele af ungdomsårgange, hvormed man gør et stort antal unge til afvigere fra det normale (Katznelson, 2023). Hun forklarer, at hele debatten og de udfordringer der er omkring unges mistrivsel bør give grundlag for refleksion over, hvilken rolle fokuset på unges mistrivsel spiller, og hvilke betegnelser der bruges, når man taler om fænomenet i dag (Katznelson, 2023). Hun kommer med bud på flere opmærksomhedspunkter, vi kan tage med os fremadrettet, når vi debatterer om unges mistrivsel. En af dem er blandt andet, at mistrivsel og udsathed er samlebetegnelse for mange forskellige

udfordringer og tilstande, som bidrager til, at vi kan miste blikket for de forskellige udfordringer, unge står med (Katznelson, 2023). En anden opmærksomhed lader til at have kritiske briller på de unges fortællinger, fordi de unges udfordringer også skabes i et kontinuerligt samspil med deres omgivelser og de fortællinger ungdomslivet giver dem. Forbinder man dermed ungdomslivet med 'sårbarhed', 'manglende robusthed' og 'resiliens' inviterer vi til, at alle unge der oplever udfordringer, skal forstå sig selv sådan, hvilket yderligere kan være bidragende til en snæver normalitetsforståelse, herunder med en idealiseret forestilling om, hvordan man 'bør' være og 'bør' have det (Katznelson, 2023). Hun forklarer også, at vi i debatten om mistrivsel objektiverer de unge, fordi vi taler 'henover' dem, fremfor at tale med dem, og påpeger med sådanne opmærksomhedspunkter, at vi i debatten om unges mistrivsel bør tilvejebringe et mere nuanceret sprog (Katznelson, 2023).

2.3. Begrebsafklaring

2.3.1. Risikobørn i Danmark

Per Schultz Jørgensen argumenterer i sit tidsskrift "Risikobørn i Danmark – status over en 10-årig periode" for, at børn der vokser op med sociale belastninger, er risikobørn (Jørgensen, 2002, p. 98). Han taler derfor om "risikobegrebet", som i bred forstand er sammenhængende med forekomsten af belastninger, herunder at jo flere belastninger en person er udsat for, desto større risiko har personen for dårlig udvikling. Begrebet omhandler i dag risikoen for at miste tilknytning til blandt andet arbejdsmarkedet og sociale netværk, og knytter sig til endvidere til begreber som udstødelse, marginalisering og en svækket social integration (Jørgensen, 2002, p. 99). Med udgangspunkt i tidsskriftet må det synes væsentlig, at risikoen for at opleve mistrivsel anses ud fra i hvilken form barnet eller den unge er udsat, herunder hvilke belastninger den enkelte har med sig i rygsækken, og om den enkelte formår at evne mestring og modstandskraft indenfor belastningerne (Jørgensen, 2002). Disse afhænger af om barnet eller den unge har risikoindikatorer som ydre sociale træk, der viser forekomsten af belastninger, eller om den unge har risikomekanismer, der afspejler dybereliggende sociale sammenhænge og årsagsforhold med sig ind i udviklingen (Jørgensen, 2002). Derfor kan unges mistrivsel også tilskrives at omhandle, hvorvidt de er sårbare eller modstandsdygtig over for bestemte belastninger, idet Jørgensen påpeger, at sårbarhed oftest er lig med en svækket modstandskraft og et lavt

selvværd, men omvendt også hvorvidt den unge har en modstandskraft, der kan afvise belastningerne og fastholde egen styrke (Jørgensen, 2002, p. 100). Risikoen for at være udsat eller opleve mistrivsel må også anses som et spørgsmål om eksempelvis social integration og social arv, der af Emile Durkheim bliver anset som en sammenhængskraft samfundet. De mest sårbare børn og unge kan blive udsat for en svækkelse af deres sociale integration og miste oplevelsen af føle sig betydningsfuld og værdig som menneske, hvis de mister tilknytningen til ressourcestærke sociale netværk samt arbejdsmarkedet, og som konsekvens heraf kan være medvirkende til at fastholde dem selv som svage grupper i samfundet (Jørgensen, 2002, p. 107). Det må dermed tilvejebringes, at den stigende mistrivsel tager afsæt i den enkelte unges risikoindikatorer- eller mekanismer, individets modstandskraft over for eventuelle belastninger samt dets sociale integration eller sociale arv. Derfor må debatten om unges mistrivsel være kritisk reflekterende, idet fænomenet ansues ud fra flere faktorer, når det vurderes, hvorvidt den unge oplever mistrivsel i højere eller mindre grad.

2.3.2. Klassisk udsathed

I tidsskriftet "Ny udsathed: nuancer i forståelser af psykisk mistrivsel" forstår forfatterne: Noemi Katznelson, Mette Pless, Anne Görlich, Liv Graversen & Nanna Bank Sørensen begrebet ud fra den sociologiske litteratur som manglende uddannelse, risiko for ledighed, udsatte bolig og familie- forhold, fattigdom mm. Hænger sammen med en ulige fordeling af social, kulturel og økonomisk kapital, der præger den enkeltes adgang til ressourcer og handlemuligheder (Katznelson, Pless, Görlich, Graversen & Sørensen, 2021, p. 86).

I bogen "Ny udsathed i ungdomslivet – 11 forskere om den stigende mistrivsel blandt unge" karakteriseres begrebet "klassisk udsathed" af ovenstående forskere også ud fra manglen på tilknytningen til uddannelses- og arbejdsmarkedet, idet de kategoriserer unge tilhørende denne udsathed, som "Unge der har været uden for uddannelse og arbejde i min to år og som typisk kæmper med komplekse problemer som kriminalitet, misbrug og diagnoser" (Görlich, Pless, Katznelson & Graversen, 2019, p. 24).

2.3.3. Ny udsathed

I bogen "Ny udsathed i ungdomslivet – 11 forskere om den stigende mistrivsel blandt unge" karakteriseres begrebet "ny udsathed" ifølge forskerne Anne Görlich, Mette Pless, Noemi Katznelson og Liv Graversen også som 'psykisk mistrivsel'. Denne mistrivsel er kendetegnende ved, at unges udfordringer knytter sig til et eller flere forhold, hvor deres situationer opleves som udsat, men dog uden at de på registerniveau er lige så entydigt udfordrende som de unge, der kendetegner kategorien 'klassisk udsathed'. Kendetegnende for den nye udsathed, er at de unge befinder sig i en gråzone, hvor det kan være svært at vurdere om de unges situation udvikler sig i retning af den klassiske udsathed eller om de er inde i en ustabil periode, lever et ungdomsliv med bump på vejen eller har afgrænsede udfordringer, der kan have konsekvenser for nogle bestemte dele i deres liv. De unge i denne udsathed kan have en øget risiko for overgå til den 'klassiske udsathed', for ikke at gennemføre en uddannelse eller tilgå arbejdsmarkedet og som følger heraf senere i livet er i risiko for at udvikle en egentlig psykisk lidelse (Görlich et al., 2019). Forfatterne påpeger endvidere, at den enkelte unge og hele ungdomskulturen præges af en 'præstationsorientering', herunder at der de seneste år er kommet et stigende fokus på målinger af præstationer, herunder at unge præges af en kultur, hvor de bliver målt i kraft af deres præstationer. Eksempelvis er karakterer og det at kunne klare sig godt til prøver ikke længere et bevis på deres faglige kunnen, men i stedet et spørgsmål om at vise deres værd som menneske (Görlich et al., 2019).

I tidsskriftet "Ny udsathed: nuancer i forståelser af psykisk mistrivsel" påpeger forfatterne Noemi Katznelson, Mette Pless, Anne Görlich, Liv Graversen & Nanna Bank Sørensen 'ny udsathed' som tendensen til en markant stigning i 'psykisk mistrivsel' som et komplekst og kulturelt fænomen, der kan potentielt kan ramme alle unge. Begrebet 'ny udsathed', altså 'psykisk mistrivsel' er vanskeligere at indkredse og definere entydigt, idet begrebet stadig er et nyere og relativt ubeskrevet fænomen indenfor sociologien samtidig med, at begrebet stadig er genstand for forskning og undersøgelse (Katznelson et al., 2019). 'Psykisk mistrivsel' og dens udsathed kommer til udtryk i oplevelser af pres, stress, angst, depression, høje forventninger, præstation mv., som er stigende blandt unge i dag. Strukturelt har begrebet også afsæt i tendenser til velfærdsinstitutionernes øgede fokus på effektivisering, fremdrift, tidsoptimering og forandringer på arbejdsmarkedet som er stigende blandt unge i dag. Med

udgangspunkt heri vil specialet tage afsæt i forfatternes forståelse af fænomenet, som dermed tilskrives at omhandle unges oplevelser af kulturelle præstations- og forventningspres i både uddannelsessystemet og ungdomslivet generelt, samtidig med at velfærdsreformer, arbejdsmarkedsudvikling og sociale medier skaber særlige vilkår for de unge (Katnelzon et al., 2021).

Forfatterne påpeger, at årsagsforklaringerne til begrebet peger i flere retninger. Eksempelvis kan man inden for den sundhedsfaglige forskning anse den nye udsathed som individuelle og miljømæssige forklaringsfaktorer, herunder udvikling i søvnmønstre, overvægt, digitale medier, mv., mens man indenfor ungdoms- og sociologisk forskning knytter begrebet til betydningen af strukturelle og kulturelle udviklingstendenser som mulige årsagsforklaringer på mistrivsel (Katnelzon et al., 2021, p.85). Særligt har der de seneste år været fokus på, at forklaringer til den psykiske mistrivsel hænger sammen med en øget præstationskultur i uddannelsessystemet og en udbredt perfektionskultur i ungdomslivet, der peger på, at samfundsmæssige og institutionelle krav/ forventninger til præstation i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet er øget markant. Der er altså ofte fokus på krav og forventningspres i skole- og uddannelsessystemet og der er kommet et politisk fokus på den internationale konkurrence. Dette viser sig eksempelvis i form af PISA-test, gymnasireformer, indførelse af uddannelsesparathedsvurdering, mv., som har medvirket til øgede krav i folkeskolen, ungdomsuddannelser og videregående uddannelser (Hansen, Lund & Nielsen, 2021; Warming, 2017), (Katnelzon et al., 2021). Også ungdomslivet og ungdomskulturen er præget af høje forventninger, herunder til udseende og krop som forstærkes af sociale mediers fremstilling af kropsidealer i ungdoms- og perfektionskulturen (Katnelzon, et.al, 2021). Samtidig peger en forklaring på, at vi lever i en øget samfundsmæssig acceleration og konkurrencestat, mens det enkeltes menneskes tid er blevet en knap ressource. Individet må derfor løbe hurtigere for overhovedet at blive på stedet, og summen af dette kan potentielt producere en fremmedgørelse, der for det enkelte individ kan føre til oplevelser af øget pres, angst og depression (Katnelzon, et.al, 2021, p. 85, (Rosa, 2014; Petersen, 2016). Den offentlige debat om unge og deres trivsel er præget af modsatrettede forklaringsrammer, der kredser om årsager til stigningen i den psykiske mistrivsel. Der peges eksempelvis også på en samfundsudvikling, hvor forældre har mindre tid til deres børn samtidig med at opdragelsen af børn i dag er blevet mindre autoritær.

Samtidig retter man fokus mod børn og unges manglende robusthed og evne til at klare disse krav og forventninger (Katnelzon et al., 2021).

Noemi Katnelson er medforfatter til bogen "Mistrivsel i lyset af tempo, præstation og psykologisering – om ny udsathed i ungdomslivet". Bogen undersøger også den nye udsathed, som er stigende blandt unge i dag. Den har fokus på unge mellem 16 og 25 år, der befinder sig i en såkaldt gråzone, herunder at de er ramt af forskellige former for psykisk mistrivsel, men alligevel har et ungdomsliv, der i varierende grad fungerer (Katnelson, Pless & Görlich, 2022). Forfatterne til bogen peger på især tre grunde til en øget mistrivsel blandt unge, hvilket er:

- 1) Højt tempo på alle livsarenaer og særligt i uddannelsessystemet.
 - 2) For ensidigt fokus på præstation.
 - 3) Presset vendes indad og løsningen søges i tilpasning af psyken (psykologisering).
- Katnelson siger bl.a.: "De unge oplever at skulle være på hele tiden og hele tiden at skulle yde og præstere deres bedste" (Katnelson, Pless & Görlich, 2022)

Katnelson pointerer i forlængelse heraf, at mistrivsel blandt de unge i høj grad er strukturelt betinget af, at unge føler sig pressede af at skulle nå meget hele tiden blandt andet på baggrund af et højt forventningspres og tidspres fra uddannelsessystemet. Dette kan fx omfatte krav om at opnå høje karakterer, deltage aktivt i lektionerne og balancere mellem skolearbejde og andre ting. De unge kan yderligere føle sig pressede af at skulle se ud på en bestemt måde og af at opleve at livet altid er ét skridt foran dem, uden at de selv kan følge med disse skridt (Katnelson, Pless & Görlich, 2022)

2.4. Afgrænsning af undersøgelsens fokus og formål

I ovenstående indledning bliver det tydeligt med vigtigheden af den øgede opmærksomhed på mental sundhed, hvilket kommer til udtryk i specialets undersøgelse omkring den nye udsathed og dens betydning for udsatte unges muligheder for livsmestring. Nærværende speciale vil på baggrund heraf undersøge, hvilke konsekvenser en stigende præstationskultur medfører for unge gymnasiepigers livssituation i forhold til, hvordan de oplever den nye udsathed og hvordan det sociale arbejdes praksis kan spille en væsentlig rolle i forebyggelsen af den nye udsathed på forskellig vis. Tanken for skriveprocessens start om informanternes baggrunde og alder var også mere bred, idet den omhandlede unge uafhængigt af køn i alderen 16-

25 år. Ydermere var tanken også, at de unge var uafhængig af uddannelsesbaggrund, herunder at de unge havde uddannelsesbaggrunde af enten erhvervsuddannelse eller gymnasie, eller endvidere at de unge ikke kun var studerende, men blot tilhørte arbejdsmarkedet. Efter den indsamlede data blev målgruppen dog konkretiseret til at være 19-årige gymnasiepiger, der har oplevet den nye udsathed, da det var denne målgruppe som specialet fandt muligt at interviewe. Dermed kan den indsamlede data blive set som en blind vinkel og selvfølgeligheder, idet formålet var at afdække forskellige aldre og baggrunde for at kunne forholde mig åbent til selve undersøgelsens resultater. Dette er til trods for, at psykisk mistrivsel ses større hos piger end drenge. Specialet vil sammenholde egne informanternes udtalelser med andre unges- og forskeres udtalelser i den empiri, specialet benytter sig af – dette for at kunne supplere hinanden og måske bidrage med nye perspektiver på udsatheden eller bekræfte allerede eksisterende forskning.

Derudover vil specialet afslutningsvist og som en væsentlig del af problemformuleringen inddrage et diskussionsafsnit om den nye udsathedes betydning og relevans for socialt arbejdes praksis. Afsnittet vil implicit diskutere, hvilken betydning fænomenet har for det sociale arbejde, og diskuteres igennem egen empiri sammenholdt med eksisterende forskning.

3.0. Problemformulering

Ovenstående forskning bekræfter, at 'psykisk mistrivsel' er et nyt og stigende fænomen inden for det sociale arbejdes felt. Med forskningen tegner der sig dermed et billede af, at flere og flere unge piger mistrives som følge af præstationssamfundets mange krav og forventninger – hvad enten det er krav og forventninger indenfor uddannelsessystemet- og arbejdsmarkedet eller indenfor unges sociale og private sfærer. Trods forskningen allerede har redegjort for fænomenet, vil specialet igennem egen forskning blive mere konkret på, hvordan unge piger oplever den stigende psykiske mistrivsel, og hvilken betydning mistrivslens konsekvenser har for deres livsmestring. Problemformuleringen vil tage udgangspunkt i interviewene med de unge, hvorfor deres oplevelser om fænomenet vil være en central del i det analytiske arbejde.

På baggrund af ovenstående problemfelt og afgrænsning lyder specialets problemformulering derfor således:

"Hvordan oplever unge piger i uddannelsessystemet konsekvenserne af psykisk mistrivsel i en præstationskultur, og hvilken betydning kan det sociale arbejde have for at fremme deres livsmestring?"

4.0. Metodiske overvejelser

Dette speciale vil have et mikro-orienteret fokus, hvor individets oplevelser med omverdenen, holdninger og erfaringer vægtes højt, idet det vurderes, at informanternes oplevelser omkring mistrivsel kræver uddybende svar, som ikke er muligt gennem statistisk data. Derfor er det essentielt at gøre brug af den kvalitative forskningsmetode, som til fordel for den kvantitative metode giver et mere dybdegående svar på det undersøgte (Ingemann, Kjeldsen, Nørup & Rasmussen, 2018). I dette afsnit vil specialets hermeneutiske tilgang udfoldes, den kvalitative metode vil blive beskrevet, herunder interviewform og udarbejdelse af interviewguide med dens formål og anvendelse i interviewene, samt rekruttering og anonymisering af informanter. Afslutningsvis vil jeg beskrive hvordan de optagede interviews er transskriberet, redegøre for min analysestrategi samt kodning af data.

4.0. Videnskabsteori: Den hermeneutiske tilgang

Den hermeneutiske tilgang søger at fastlægge og eksplicitere en forståelse af en kompleks problemstilling. Dermed kan specialet relativt detaljeret beskrive forskellige detaljer, aspekter eller dimensioner af undersøgelsen, der overordnet er medskabende til at forme en forståelse af den samlede problemformulering. Jeg kan med hermeneutikken derfor søge at forstå, hvordan informanterne på baggrund af bestemte erfaringer, viden og perspektiver oplever og tilskriver mening til begivenheder og fænomener (Kristiansen, 2017). Den hermeneutiske tilgang fokuserer på, at mennesker har en grundlæggende forståelsesevne, som er vigtig at tage hensyn til i den videnskabelige undersøgelse, og understreger vigtigheden af at forstå individers subjektive oplevelser, samt den betydning kontekst og kultur har for menneskers handlinger og erfaringer (Juul & Pedersen, 2012). Grundprincippet i den

hermeneutiske tilgang er, at individet er udgangspunktet og en del af det vi undersøger, herunder vil forståelsen af dette altid være præget af forforståelse, der bringes ind i undersøgelsen, og forklarer dermed, at viden opstår i et dialektisk samspil mellem forskerens fordomme og de nye erfaringer, der indhentes, når disse sættes i spil med menneskers erfaringsverden (Juul & Pedersen, 2012). Den hermeneutiske tilgang indebærer at give fortolkninger og analyser af menneskers handlinger, men det er vigtigt at være opmærksom på, at mennesker kan have forskellige fortolkninger, hvorfor der ikke kun ses én sandhed. Dette perspektiv anvendes til at fremhæve og fortolke den indhentede viden og empiri. Ifølge dette videnskabsteoretiske perspektiv kan mening kun forstås i forbindelse med tolkning af den indsamlede empiri og viden fra informanterne, baseret på ens egen faglighed og arbejde (Thagaard, 2004).

I nærværende speciale er det relevant at fokusere på indholdet interviewene for at sammenkoble min forforståelse med de unges oplevelse og erfaringer, som kommer til udtryk igennem mine interviews. Nærværende undersøgelse vil anvende det hermeneutiske videnskabsteoretiske perspektiv ved at analysere og tolke den indsamlede viden og empiri fra informanterne sammenlignet med eksisterende forskning om emnet. På baggrund af min forforståelse og den dannede viden igennem interviews og eksisterende empiri, opnår jeg dermed en viden baseret på en gensidig påvirkning mellem min forforståelse, den indsamlede empiri og mine fortolkninger af den nye viden. Dette kaldes også for den hermeneutiske cirkel, hvilken indebærer en forforståelse som udgør en form for hypotese, der påvirker den måde, man tilgår feltet på, herefter den indsamlede empiri og dermed nyopståede viden, som påvirker hypotesen, og må ændres med den nye viden. Således fortsætter videns produktionen i en cirkulær bevægelse (Juul & Pedersen, 2012). Jeg vil dermed søge at forstå unge pigers mistrivsel ud fra min tidligere viden, erfaringer og forforståelse, som påvirker den måde, hvorpå den nye viden indsamles. Samtidig vil den nye viden om unges pigers mistrivsel igen påvirke min forforståelse og tidligere viden, og denne proces gentages indtil undersøgelsen opnår en dybdegående forståelse af emnet. Dette kaldes en horisontsammensmeltning, idet den nye forståelse bliver en kombination af eksisterende viden, tidligere erfaringer og ny viden i indsamlede interviews og empiri (Juul & Pedersen, 2012).

4.0. Den kvalitative metode: et forskningsinterview

Undersøgelsen i dette speciale vil anvende det kvalitative forskningsinterview, der konkret er en samtale med et bestemt formål, herunder at jeg som interviewer indhenter viden igennem informanternes beretninger om det, der optager mig i henhold til min problemformulering, hvorfor interviewet vil være en konstrueret situation. Når jeg anvender det kvalitative forskningsinterview, har jeg mulighed for at opnå dybde i det, jeg gerne vil undersøge, således at jeg kan fokusere på det specifikke i samtalen og dermed opnå forståelse og fortolkning af det præsenterede emne. Interviewet giver mig som forsker mulighed for at opnå en højere grad af fleksibilitet og en mere dybdegående empiri i undersøgelsen, således at der skabes flere nuancer af det interessante. Det kvalitative interview kan være bidragende til flere svar og perspektiver på det intervieweren gerne vil undersøge, herunder viden intervieweren ikke havde forudset (Ingemann, Kjeldsen, Nørup & Rasmussen, 2018).

Det kvalitative forskningsinterview forsøger ifølge Lene Tanggaard og Svend Brinkmann at forstå verden ud fra individers synspunkter, udfolde betydningen af deres oplevelser og afdække deres levede verden forud for videnskabelige forklaringer. I interviewet vil forskeren have fokus på at tale med mennesker for at undersøge, hvordan de beskriver deres oplevelser om et givent fænomen eller deres bevæggrund for at handle som de gør, herunder hvordan individet aktivt er engageret i at skabe mening omkring noget (Tanggaard & Brinkmann, 2015). Ifølge Tove Thagaard har det kvalitative interview ligeledes til formål at indhente viden om, hvordan andre mennesker oplever deres livssituation, herunder hvordan individet forstår erfaringer og begivenheder i eget liv. Forskeren får igennem interviewet indsigt i informanternes erfaringer, tanker og følelser, og opnår forståelse af sociale fænomener, hvorfor fortolkning tillægges stor betydning i det kvalitative forskningsinterview (Thagaard, 2004).

Baggrunden for mit valg af det kvalitative interview er, at jeg gennem mine interviews kan opnå en større indsigt i og forståelse for, hvordan unge piger oplever psykisk mistrivsel, herunder hvordan konsekvenserne af denne samt den sociale arbejdes praksis kan have betydning for deres livsmestring.

4.3. Interviewguide: et semistruktureret interview

Specialets semistrukturerede interview indledes med en debriefing, afholdelse af det egentlige interview og afslutte med en debriefing og forud for interviewet blev der udformet en interviewguide som redskab til interviewet. Strukturen i interviewguiden var tiltænkt på forhånd i forhold til, hvad jeg ville spørge mine informanter om, herunder med en vis form for orden i temaer og spørgsmål, hvorfor interviewene blev udført ved at opnå en samlet helhed og konklusion i informanternes svar. Interviewguiden bestod af fem temaer: "Baggrund og oplevelser" - "Uddannelse/ arbejde/ privatlivet" - "Sociale medier" - "Støtte- og hjælpeforanstaltninger" - "Udfordringer og håb for fremtiden", jf. bilag 1 "Interviewguide", hvilke indgik som et redskab til at kunne svare fyldestgørende på dennes helhed. Jeg har i arbejdet med interviewguiden først dannet mig et overblik over, hvilke forskningsspørgsmål jeg kunne stille i interviewene i forhold til at belyse problemformuleringen bedst muligt, herunder ved først at udforme nogle temaer og dernæst spørgsmål i relation til temaerne. Til trods for orden og temaer i interviewguiden var jeg med interviewene bevidst om, at det var muligt at afvige fra interviewguiden, herunder stille opfølgende, opklarende eller helt nye spørgsmål samt forfølge de svar informanterne gav mig. Tilpasningen af interviewguiden medførte således, at jeg med interviewguiden kunne få spurgt ind til det, der var relevant for problemformuleringen, men samtidig også var åben og lydhør overfor informanternes viden (Ingemann, et al., 2018).

4.4. Valg af informanter

Interviewene vil tage udgangspunkt i at være enkeltinterview, således jeg med afsæt i *enkeltinterview* kan fastholde opmærksomheden på det enkelte individ, der får mulighed for at fortælle mig om det, jeg er interesseret i at undersøge. Hensigten er at informanternes oplevelser og erfaringer bedst muligt tilvejebringer, og imødekommer at kunne svare på min problemformulering, og vil dermed kunne tilvejebringe elementer af et *indefra-perspektiv* (Ingemann, et al., 2018).

I forsøget på at indfange informanter til undersøgelsen skrev jeg til gymnasiets rektor, som ville videreformidle undersøgelsens formål til gymnasiet, og endvidere fortalte jeg mit netværk om undersøgelsen, hvilket udledte alle tre informanter.

4.5. Anonymisering af informanter

Når man gør brug af den kvalitative forskningsmetode, er det vigtigt at være opmærksom på eventuelle etiske dilemmaer, og et af disse kan være valget om, hvorvidt ens informanter skal anonymiseres i projektet. Et grundprincip for en etisk forsvarlig forskningspraksis er kravet om fortrolighed, der siger at: *“personer som gøres til genstand for forskning, har krav på at alle afgivne informationer behandles fortroligt”*. Derfor må forskeren forhindre brug og videreformidling af informationer, som kan skade eller identificere informanter blandt det undersøgte (Thagaard, 2004). Undersøgelsen vil derfor anonymisere informanterne, således de fremgår som: "Informant 1", "Informant 2" & "Informant 3" i specialets analyse, herunder med formålet om at informanternes udtalelser ikke kan blive identificeret.

4.6. Analysestrategi

Specialets analysestrategi er en kvalitativ indholdsanalyse, som afdækker det manifeste indhold, det teksten handler om, og det latente indhold, og det latente indhold, som er de bagvedliggende meninger. Derudover benytter undersøgelsen sig af en adaptiv tilgang, da undersøgelsen veksler mellem empiri og teori i forhold til at belyse problemformuleringen (Ingemann, et al., 2018).

4.7. Kodning af data

Undersøgelsens analytiske arbejde benytter sig af lukket kodning, der tager afsæt i teoretiske begreber og empiriske mønstre fra andre undersøgelser (Ingemann, et al., 2018).

4.8. Kvalitetskriterier af undersøgelsen

Kvaliteten af nærværende speciales undersøgelse tager udgangspunkt i begreberne troværdighed, bekræftbarhed og overførbarehed, hvilke er essentielle at fremhæve for den kvalitative metodes særpræg, og igennem disse fremgår kvaliteten i undersøgelsen.

Troværdigheden i mit speciale bygger på, at forskning udføres på en tillidsvækkende måde, herunder styrkes tilliden ved at redegøre for, hvordan min data er fremkommet i løbet af forskningsprocessen. Dette kan eksempelvis være at tydeliggøre, om det er

mig som forsker, eller forfatter af teori/empiri der siger noget om emnet, eller om det er min informant, der udtaler sig. Dermed vil troværdigheden i mit speciale både relatere sig til kvaliteten af de informationer, projektet er baseret på og til en vurdering af, hvordan jeg som forsker anvender og videreudvikler informationerne fra mit feltarbejde (Thagaard, 2004).

Bekræftbarheden i nærværende speciale bygger på tolkningen af de resultater, som min undersøgelse fører til og indebærer dermed, at jeg som forsker forholder mig kritisk til mine egne fortolkninger, samt at specialets resultater kan bekræftes af anden forskning. Når jeg vurderer egne fortolkninger af undersøgelsen, vil jeg være opmærksomme på at gennemgå analyseprocessen kritisk i forhold til, om alternative perspektiver giver mig en anden relevant forståelse, fordi værdien af mine egne fortolkninger vokser, hvis jeg henviser til, at disse alternative perspektiver er mindre relevante for specialet. Når specialets resultater bekræftes af anden forskning, er jeg opmærksom på grundlaget for dette, idet specialet må finde dokumentation for enhver fortolkning af dataene, og dermed vil jeg som forsker i specialet specificere, hvordan min forståelse er fremkommet (Thagaard, 2004).

Overførbareheden i specialet bygger på, at data opbygger en forståelse af de fænomener jeg undersøger, og dermed er det mine fortolkninger sammenholdt med informanternes svar der udgør grundlaget for overførbareheden. Dette omhandler derfor den fortolkning, der opstår indenfor specialets rammer, herunder om fortolkningen er relevant i andre sammenhænge, og dermed må min forståelse af undersøgelsens data også sættes i en anden og videre sammenhæng (Thagaard, 2004).

5.0. Teoretiske overvejelser:

I dette afsnit vil analysens anvendte teorier blive beskrevet, herunder hvad teorien karakteriserer og dens relevans for anvendelse i belysningen af problemformuleringen.

5.1. Præstationssamfundet – Anders Petersen

Anders Petersen anser præstationssamfundet som et grundlæggende socialiseringsparameter og en udvikling, hvor mennesker skal indordne sig under logikker i samfundet. Herunder må det enkelte individ leve op til særlige idealer, færdigheder og kompetencer, der indeholder en stor grad af selvdisciplinering, men pointerer at præstationssamfundet i høj grad er norm- og regelstyret (Petersen, 2016, p. 62) Præstationskulturen er opstået heri som bagtæppet af konkurrencestaten, idet denne påpeges at udgøre det fundament, som præstationssamfundet hviler på (Petersen, 2016, p. 55). Konkurrencestaten påpeges dermed at være et svar på, at samfundet lever i en global verden, hvor nationer er i vedvarende konkurrence med hinanden og vinder sit indpas som drivmiddel ved at sikre, at hele befolkningen og virksomheder skal mobiliseres til at deltage i en global konkurrence med hinanden. Tager man udgangspunkt i konkurrencestatens institutionelle- og uddannelsesmæssige sammenhænge i henhold til det enkelte individ, som dette speciale omhandler, så betyder konkurrencestatens praksis i denne sammenhæng, at den enkelte nu skal uddannes til at indgå i kampen om den globale konkurrence, herunder at gøre individet markeds- og arbejdsparate. Konkurrencestaten efterspørger derfor et individ ideal om det opportunistiske og egennyttige individ, der lever op til konkurrencestatens krav og forventninger, hvor det enkelte individ, ifølge Petersen, må være et nyttemaksimerende og selvforkuserende individ, der stræber efter at realisere egne versioner om det gode liv (Petersen, 2016, pp. 56-58).

Denne teori vil jeg benytte for at belyse, hvad der karakteriserer præstationssamfundet, herunder hvordan præstationssamfundet og dens samfundsmæssige udviklingstendenser har indflydelse på ungdomslivet og på de unges selvopfattelse og oplevelser om præstationskulturens krav og forventninger. Særligt vil teorien tage afsæt i og bidrage til forståelsen af, hvordan konsekvenserne af den nye udsathed kommer til udtryk i unges oplevelser af en stigende præstationskultur.

5.2. Konkurrencestaten – Kaj Ove Pedersen

I Danmark begyndte man i 1990'erne at udvikle reformer, der søgte at påvirke den enkeltes interesser og fra slutningen af 1990'erne også samfundsmæssige normer og holdninger. Kaj Ove Pedersen anser konkurrencestatens menneskesyn og den

politiske kultur i Danmark for at have udviklet sig fra en national- og velfærdsstat til at være en konkurrencestat, som udover politik og økonomi indebærer forandringer i politisk kultur og de værdier et dansk fællesskab hviler på (Pedersen, 2011, p. 169). Hidtil har det altid været skolens opgave at danne det enkelte menneske til et individualistisk individ i fællesskabets navn, hvor man skaber en fælles individualitet i forhold til disciplinering, dannelse og uddannelse. Med de nye formålsparagraffer for folkeskolen i 2006 og for gymnasier i 2007 følger ændringer og forestillinger om fællesskab og individualitet, at det nu er skolernes opgave at fremme arbejdskravet, arbejdsvejen og arbejdslysten, således at de uddanner unge til fagligt kompetente individer med færdigheder, der gør dem i stand til at stå til rådighed for arbejdsmarkedet (Pedersen, 2011, p. 170). Konkurrencestatens menneskesyn og dens ændringer bygger dog på en kritik af nogle af velfærdsstatens centrale værdier. Skolen har nu ikke længere til opgave at danne den enkelte til at være borger eller deltager i et demokrati, men at udvikle det enkelte menneske til en "soldat" i nationens konkurrence, hvorfor skolernes primære opgave nu bygger på idealer og forestillinger om et mere konkurrencedygtigt samfund, fremfor det nu kun sekundære demokratiske samfund, som var i højsædet, før ændringerne fra en velfærdsstat til konkurrencestat indtraf. Denne forandring indebærer et opgør med idealet om, at skolen var medansvarlig for det enkelte menneskes alsidige og personlige udvikling. Pedersens pointe er altså dermed, at der med de ændrede reformer og udviklinger er sket et skifte i menneskesynet mellem velfærdsstaten og konkurrencestaten (Pedersen, 2011, p. 172-173).

Denne teori vil jeg benytte til at belyse den samfundstendens, de interviewede unge interagerer i, når de indgår som en del af arbejdsmarkedets- og uddannelsernes systemer.

5.3. Anerkendelsesbegrebet – Axel Honneth

Axel Honneth opdeler sit anerkendelsesbegreb i tre forskellige anerkendelsesfærer, som både er et identitetsteoretisk perspektiv og en større teori om grundlæggende dynamiske konflikter, der driver samfundets udvikling (Willig, 2006). Disse tre anerkendelsesformer har betydning for den enkeltes selvudvikling og udgør ideen om det gode liv, for hvis ikke individet anerkendes kan det risikere at miste et positivt

forhold til sig selv, som er grundlæggende for dets udvikling (Willig, 2006). Med udgangspunkt i Honneths anerkendelsesbegreb anser Rasmus Willig begrebet for at have to sider:

"På den ene side afhænger individuelle muligheder for et positivt selvforhold af betingelser, som er sociale i deres karakter, idet de er i overensstemmelse med normativt regulerende former for gensidig anerkendelse; på den anden side afhænger et givet samfunds succes af dets evne til at organisere anerkendelsesrelationerne på en måde, der tillader den individuelle udvikling af disse positive relationer til selvet" (Willig, 2006, p.10-11).

Honneth opdeler anerkendelsesbegrebet i tre sfærer: 1) privatsfæren, 2) den retlige sfære og 3) den solidariske sfære (Willig, 2006, p.11).

Den private sfærer:

Denne sfærer kaldes også 'kærligheden' og udgør forudsætningen for at indgå i et intersubjektivt forhold, hvor den enkelte er i et gensidigt afhængighedsforhold af emotionel opmærksomhed. Denne sfærer omhandler dermed den gensidige anerkendelse, der opstår i relationen med hinanden, således at det enkelte individs behov for anerkendelse i denne sfærer dækkes igennem relationen 'med den anden' (Willig, 2006). I denne sfærer kan relationen og kærlighedsforholdet være tætte relationer som familier, ægtefæller og venner, hvor relationen udgør forudsætningen for et anerkendelsesforhold, der opretholder den fundamentale selvtillid (Willig, 2006). Kærlighed og venskab udgør i denne sfærer, ifølge Honneth, den emotionelle anerkendelse, som gør det enkelte individ i stand til at udtrykke sig og respektere sig selv som en, der både deltager i nære fællesskaber og i samfundsmæssige forhold (Willig, 2006, pp.11-12).

Den retlige sfærer:

Denne sfærer omhandler den formelle anerkendelse, der gives igennem de lovsikrede rettigheder, som individet har adgang til i samfundet. Dettens universelle rettigheder er givet til alle medlemmer i samfundet, og herunder kan det enkelte individ føle sig som et ligeværdigt medlem af samfundet og få en selvrespekt, hvor individet kan være

bevidst om sig selv som en moralsk person, der bliver i stand til at indgå i samfundet med offentlige drøftelser. Samfundets formelle anerkendelse sikrer individet grundlæggende muligheder for at realisere egen autonomi (Willig, 2006).

Den solidariske sfærer:

Denne anerkendelse omhandler individets relation til gruppen, fællesskabet eller samfundet, hvori individets deltagelse og positive engagement bliver anerkendt. I anerkendelse indgår individet i et fællesskab, hvor det kan genkende sig selv, og hvor det indgår som et fællesskab i samfundets solidaritet og samtidig er en positiv bidrager til fællesskabets eller samfundets organisering. Denne sfærer og anerkendelse er dermed knyttet til individets bidrag til samfundets produktivitet, herunder kan dette eksempelvis være præstationer eller handlinger som individet udfører eller har udført. Denne form for anerkendelse medfører, hvordan individet forholder sig til sig selv, herunder den enkeltes egen værdsættelse som medlem af et solidarisk fællesskab (Willig, 2006).

Specialet vil særligt lægge vægt på den private- og solidariske sfærer, da disse anerkendelsesfærer vil have mest relevans for mit analytiske perspektiv om unges oplevelser af mistrivsel i præstationssamfundet, herunder mistrivslens konsekvenser for betydningen af livsmestrin. Denne anerkendelsesteori benyttes til at forstå, hvordan de unges oplevelser af konsekvenserne af psykisk mistrivsel i en præstationskultur har betydning for deres livsmestring. Kan de eksempelvis leve et godt liv, hvis de mangler anerkendelse i én eller flere sfærer? Skal alle tre sfærer være opfyldt for at leve det gode liv?

5.4. Acceleration - Hartmut Rosa

Hartmut Rosa anser samfundet som et accelerationssamfund, og han opdeler sin teori om acceleration i henholdsvis tre kategorier "*teknologisk acceleration*", "*acceleration af social forandring*" og "*acceleration af livets tempo*" (Rosa, 2014).

Nærværende speciales analyse vil tage særligt udgangspunkt i teorien om ”*acceleration af livstempoet*”, da denne er mere relevant for problemformuleringen, mens ”teknologisk acceleration” og ”acceleration af social forandring” derfor vil få mindre betydning.

5.4.1. Acceleration af livstempoet:

Denne acceleration omhandler livstempoet, hvor den enkelte føler, at tiden er knap. Her forøges antal af handlinger og erfaringer pr. tidsenhed og udgør en konsekvens af ønsket om eller behovet for at gøre flere ting på mindre tid (Rosa, 2014). Rosa peger på, at man kan måle livstempoet i en subjektiv eller objektiv tilgang. I den subjektive tilgang vil en acceleration af livets tempo i modsætning til livets reelle hastighed måles i den enkeltes tidsoplevelse, der indebærer at den enkelte føler, at tiden er knap, at den enkelte føler sig stresset og underlagt et stort tidspres. Den enkelte vil føle, at tiden går hurtigere end førhen og beklage sig over, at ”alt skal gå stærkt”. Rosa mener ikke at livets tempo reelt går hurtigere end før, idet man ikke kan bestemme over livets hastighed, men derimod at der blot sker en progressiv acceleration af dette tempo (Rosa, 2014). I en objektiv tilgang måler man livets tempo på to måder, hvoraf den ene er en målelig sammentrækning af den tid, hvor forskellige enheder ad handling fremgår – eksempelvis såsom at sove, spise, gå en tur, mv. I denne acceleration gør man altså flere ting på mindre og kortere tid. Den anden objektive måde man måler livstempoet på, er ved at måle den sociale tendens til kompression af handlinger og erfaringer, herunder at gøre og erfare mere indenfor et givent tidsrum ved at reducere antallet af pauser og/eller gøre flere ting samtidig (Rosa, 2014). Denne teori vil jeg benytte for at belyse, hvordan de unge påvirkes af det accelererende samfund og hvordan accelerationen kan påvirke unges mentale trivsel.

6.0. Præsentation af informanter

Informant 1:

Informant 1 er 19 år og går i 2.g på x Gymnasium. Ved siden af hverdagen med gymnasiet arbejder informant 1 som instruktør i x svømmeklub og som livredder i x svømmehal. I sin fritid dyrker hun sport indenfor konkurrencesvømning på højt plan

samt styrketræner i et fitnesscenter. Derudover består fritidsinteresserne af venner og byture. Informant 1 betegnes i undersøgelsen som 'ny udsathed'.

Informant 2:

Informant 2 er 19 år og går i 2.g på x Gymnasium. Hun er opvokset med en alkoholiseret far, hvorfor hun for det meste bor hos sin mor på en gård sammen med sin lillesøster. I fritiden arbejder informanten og er sammen med venner/familie. Informanten betegnes i undersøgelsen som 'klassisk udsathed'.

Informant 3:

Informant 3 er 19 år og har lige afsluttet sin hf på x Gymnasium. Hun arbejder på en tank, som hun har fået fuldtid på i sabbatåret. Informanten har haft en spiseforstyrrelse siden folkeskolen, og betegnes som 'ny udsathed i undersøgelsen'.

7.0. Analyse

I dette afsnit vil de kvalitative interviews blive analyseret med inddragelse af informanternes udsagn i henhold til at undersøge, hvordan konsekvenserne af unges oplevelser af psykisk mistrivsel i præstationssamfundet har betydning for deres opnåelse af det gode liv. I det analytiske arbejde vil informanternes oplevelser blive sammenlignet med og fortolket i relation med de valgte teorier og eksisterende forskning. Analysedelene skal forstås ud fra enkelte dele, men i sidste ende tilvejebringe en samlet forståelse og helhed af problemformuleringen (Juul & Pedersen, 2012 & Kristiansen, 2017). Analyseafsnittet vil være delt op i mindre analysedele, som tager udgangspunkt i kodningens temaer, jf. afsnit 4.7. "Kodning af data".

I første analysedel belyses det pres, de unge oplever i præstationssamfundet, herunder vil det fortolkes, hvordan de oplever de krav og forventninger, der stilles til dem i forhold til at navigere i uddannelsessystemet eller på arbejdsmarkedet, samt hvilke konsekvenser dette har for dem.

Anden analysedel har til formål at belyse, hvordan det opleves at være ung i en præstationskultur, herunder hvordan unge håndterer og mestrer de krav, forventninger og pres, der stilles til dem i et accelererende præstationssamfund.

Tredje analysedel har til formål at belyse, hvilke konsekvenser det medfører at være ung i et præstationssamfund præget af oplevelser med 'ny udsathed', herunder hvordan en stigende præstationskultur kan skabe psykisk mistrivsel, og hvordan mistrivslens konsekvenser og det sociale arbejde har betydning for de unges livsmestring.

7.1. Unges oplevelser af krav og forventninger til dem i uddannelsessystemet- og på arbejdsmarkedet

Som ung stilles der i nutidens præstationssamfund krav til, hvordan unge skaber deres egen identitet, opnår fuldt potentiale af egen nytte og realiseringen om at opnå det gode liv. Anders Petersen argumenterer for og tager udgangspunkt i Ove Kaj Pedersens teoretiske sondringer der beror på, at konkurrencestaten er den mest gennemgribende samfundsændring, der har fundet sted de sidste mange år – et nyt samfunds- og menneskesyn. Petersen påpeger med udgangspunkt heri, at konkurrencestaten er et bagtæppe for vores præstationssamfund, herunder at konkurrencestaten udgør det fundament, som præstationssamfundet hviler på (Petersen, 2016, p. 55). Han påpeger på baggrund heraf:

"Hvor velfærdsstaten ville skabe det gode, demokratiske menneske og samfund, ses mennesket i konkurrencestaten som ét styk arbejdskraft, der skal være produktiv, effektiv og til rådighed for arbejdsmarkedet. Derfor handler reformer i konkurrencestaten ikke om nye velfærdsordninger og om at skabe det gode samfund, men derimod om at trimme velfærden og sikre, at unge kommer hurtigt igennem studierne, at folk bliver længe på arbejdsmarkedet og i det hele taget er en effektiv og produktiv arbejdskraft" (Pedersen i *Politiken*, 12.2.2011) (Petersen, 2016, p. 56).

Petersen påpeger altså dermed, at vi nu har udviklet vores samfund således, at eksempelvis uddannelsesinstitutioner ikke længere har til primære opgave at uddanne

elever og studerende til at indgå i demokratiske fællesskaber, men som 'soldater' i en kamp i en global konkurrence, hvorfor de nu har til opgave at uddanne elever til at indgå i denne såkaldte kamp – at gøre elever markeds- og arbejdsparate (Petersen, 2016). Man fokuserer altså dermed ikke længere på menneskets helhed og velfærd, men derimod på den produktivitet, som mennesket kan levere i samfundet – det handler meget mere om menneskets arbejdskraft end dets velfærd (Petersen, 2016). En sådan forståelse kan illustreres igennem unges oplevelser af en præstationskultur. Adspurgt om de unge oplever, at der stilles mange krav og forventninger til dem i uddannelsessystemet, blev det i interviewene interessant, at alle informanter deler en sammenlignelig oplevelse af, at der stilles høje krav og forventninger til deres præstationer i gymnasieklasserne.

Man kunne tolke nedenstående citat som værende lige netop det, konkurrencestaten beror på: *"at fremme arbejdskravet, arbejdssevnen og arbejdslysten, således at skolerne uddanner unge til at være fagligt kompetente individer med færdigheder, der gør dem i stand til at stå til rådighed for arbejdsmarkedet"* (Pedersen, 2011, p. 170). Informant 2 forklarer om hendes oplevelse af krav, forventninger og præstationer i præstationssamfundet, at det føles som om, at uddannelsen bare vil have de unge hurtigst muligt ud på arbejdsmarkedet:

"Jeg føler nogle gange, det kan være nogle høje krav de sætter til en og de bare gerne vil have en ud på arbejdsmarkedet hurtigst muligt, i stedet for man også får lov til at være ung og lige får lov til ligesom at finde ud af: 'okay det er det her, jeg gerne vil'" (Bilag 3, informant 2).

Nedenstående citat kan også illustrere, at informant 1 deler en oplevelse af, at krav, forventninger og præstationer i præstationssamfundet ses som værende et konkurrencesamfund. Hun forklarer, at præstationer og karaktergivninger i klassen kan føles som en konkurrence imellem hinanden: *"Ja, også fordi jeg måske er en af de klogere inde i klassen og det derfor hun konkurrerer med mig... det bliver sådan lidt en konkurrence"* (Bilag 2, informant 1). Citatet illustrerer, at eleverne oplever en indbyrdes konkurrence imellem hinanden i klassen, der kan påvirke dem til at blive mest muligt arbejdsparat, idet de konkurrerer om at præstere bedst muligt og dermed om at være 'den bedste soldat' i nationens konkurrence (Petersen, 2016, pp. 56-57).

Udover at krav og forventninger i uddannelsessystemet kan føles som en konkurrence indbyrdes mellem eleverne, og at præstationerne er med sigtet om arbejdsmarkedet hurtigst muligt, har de unge også en fælles oplevelse af, at lærernes krav og forventninger til aktiv deltagelse og forberedelse i undervisningen er noget, som fylder meget i forhold til præstationer og karaktergivning. Adspurgte hvordan de oplever de krav og forventninger, der stiles til dem i uddannelsessystemet, forklarer informant 1 følgende:

"(...) Og så synes jeg også det der med, at lærerne de altid forventer, at man kommer til en time og er megagodt forberedt og forstår det hele. Jeg synes det er... altså sådan på et gymnasie så handler det om 1: at man kommer i skole og ser ud til at man gider være der, 2: at man har det rigtige tøj på, 3: at man ser rigtig ud, 4: man skal få gode karakter og være sød og have nogle veninder, være med til de rigtige fester og gå med de samme og rigtige veninder, i stedet for bare at sætte sig ned og slappe af i det" (Bilag 2, informant 1).

Informant 2 oplever karakterpresset som den største udfordring i uddannelsessystemet:

"Jamen det nok meget med karakter... det synes jeg virkelig sætter, altså sådan... jeg bange for jeg ikke får gode nok karakter for ikke at kunne komme ind på den uddannelse, som jeg gerne vil. Og det kan jeg også huske fra da jeg gik i 9 og 10 klasse, det der med... man vil jo gerne gøre sit bedste for ligesom at kunne komme ind på en uddannelse, og det også noget af det, jeg er nervøs for – det der med hvis man ikke klarer sig godt nok. Også nu her på gymnasiet, hvis man ikke kan komme videre" (Bilag 3, informant 2).

I forhold til læringskulturen på sin uddannelse, er informant 2 bevidst om, at læring er individets eget ansvar at leve op til, men har en oplevelse af, at lærere ikke hjælper i det omfang det kræves, hvis man er mindre god til et fag:

"Også fordi det mit eget ansvar, at skal sørge for, jeg har styr på alt den matematik, men jeg synes også bare, det er svært at tage det ansvar, når læren ik... jeg føler ikke han er god nok til at undervise og acceptere at man ikke er god til det.... og sådan hjælpe" (Bilag 3, informant 2).

Et interessant perspektiv omkring læringskulturen på de gymnasiale uddannelser, er at de nu opererer med noget, der kaldes "mentalt fravær". Adspurgte hvordan informant 3 oplever krav og forventninger i uddannelsessystemet, er bekymringen om det mentale fravær noget, der fylder meget hos hende:

"Det var i hvert fald højt synes jeg, altså de krav der var... men der også noget, der hedder, at man kan få psykisk fravær eller mentalt fravær, det ved jeg ikke om man kan kalde det. Hvis det er, du ikke deltager i timerne, hvis du sidder på din mobil eller sover eller sådan noget, så kan du også få det fravær, selvom du faktisk er der. Så det der med at man skal følge med 24/7, man skal høre efter, man skal skrive, altså du kan ikke bare sidde og sove (...)" (Bilag 4, informant 3)

"Men også fx til eksaminerne, så det også vigtigt at... selvfølgelig er det et krav man kan svare på spørgsmålene, men jeg synes det var meget svære spørgsmål. Det handlede også om hele pensummet, hvor man tænkte 'jeg har trukket det her, det burde ikke handle om alt muligt andet'" (Bilag 4, informant 3).

Hun forklarer, at hun også oplever høje krav i forhold til de skriftlige afleveringer:

"(...) høje krav. Hvis du ikke afleverer den ordentligt, så får du den tilbage og så giver de dig fravær. Så det også sådan... jeg har i hvert fald prøvet to gange tror jeg, hvor det er man tænker, især i kemi dengang jeg havde kemi, de der mærkelige nogen hvor jeg ikke kunne finde ud af at lave det ordentlig, så fik jeg det tilbage og så fik jeg fravær, fordi den ikke var god nok" (Bilag 4, informant 3).

Ovenstående citater kunne illustrere, at man ud fra de unges oplevelser kan forstå, at de oplever, at der stilles høje krav og forventninger til dem på uddannelsen, men er disse krav og forventninger i forhold til præstationer i uddannelsessystemet urimelige? De unge deler en oplevelse af, at sådanne krav og forventninger til dem er høje, særligt i forhold til karaktererne, men man kan stille sig kritisk overfor, om dette er tilfældet. Informant 1 forklarer eksempelvis, at lærerne altid forventer eleverne kommer forberedt til en time og forstår det hele (Bilag 2, informant 1), informant 2 er bange for ikke at få gode karakter, som giver adgang til drømmeuddannelsen (Bilag 3, informant 2), og informant 3 forklarer, at man kan risikere at få mentalt fravær, hvis man ikke er aktivt deltagende i undervisningen, samt at spørgsmål til eksamen er meget svære, og endvidere handler om hele pensummet (Bilag 4, informant 3). I bekendtgørelsen om studie- og ordensregler mv. i de gymnasiale uddannelser står der i §1, at *“institutionen fastsætter sine studie- og ordensregler for den eller de gymnasiale uddannelser, som institutionen udbyder (...), så reglerne medvirker til godt undervisningsmiljø og god trivsel for eleverne”* (Børne- og Undervisningsministeriet, 2019). Endvidere omfatter studie- og ordensreglerne *elevernes studiemæssige forhold i relation til deres uddannelse, herunder mødepligten, pligten til aktiv deltagelse i undervisningen og regler om procedurer for institutionens indgriben overfor elevers fravær og forsømmelser*, jf. §2.

Søger man at forstå de unges udsagn om 'høje krav' kunne man rette blikket mod erhvervsuddannelser, hvor det eksempelvis fremgår af deres formålsparagraf §1, stk. 2: *“Uddannelsen skal bidrage til udvikling af elevers og lærlinges erhvervsfaglige, studieforberedende og personlige kompetencer under hensyn til arbejdsmarkedets behov, faglig mobilitet og elevens og lærlingens behov på en sådan måde, at eleven og lærlingen bliver så dygtig som muligt. Uddannelsen skal herunder bidrage til udvikling af elevens og lærlingens karakterdannelse, faglige stolthed og evne til selvstændig stillingtagen, samarbejde og kommunikation. Uddannelsen skal endvidere fremme evnen til faglig og social problemløsning, udvikling af initiativ, fleksibilitet og kvalitetssans og udvikle elevens og lærlingens grundlæggende færdigheder, navnlig inden for matematik, læsning, mundtlig og skriftlig kommunikation samt informationsteknologi”* (Børne- og Undervisningsministeriet, 2021). Disse formålsparagraffer og bekendtgørelser er relativt nye, men belyser at den enkelte uddannelse med sådanne 'krav' og 'forventninger' har til formål at højne den enkelte elevs faglige niveau bedst muligt – at uddannelserne fremmer den enkeltes

arbejdsevne og forbedrer eleven på et arbejdsmarked (Pedersen, 2011). Man kunne derfor argumentere for, at informanternes oplevelser om mange krav og forventninger på den gymnasiale uddannelse ikke er et egentlig 'krav', men snarere et spørgsmål om dannelse og kultur. De gymnasiale uddannelser danner de unge til at møde op og lærer dem om dannelse, mødepligt og aktiv deltagelse, mens det synes mere modsætningsfyldt på erhvervsuddannelser, som forbereder de unge til uddannelse. Dermed står de 'mange krav og forventninger' mere markant på erhvervsuddannelserne, fordi man på en sådan uddannelse er bevidst om at skulle ud på arbejdsmarkedet efter endt uddannelse, særligt at man forbereder de unge studerende på den 'konkurrence' arbejdsmarkedet tilsiger. Inddragelsen af formålsparagraffen for erhvervsuddannelsen kan dermed signalere til de gymnasiale uddannelsers krav og forventninger, at der er andre uddannelser, som er endnu mere presset på krav og forventninger i præstationskulturen. Man kan med forståelsen heraf stille sig kritisk overfor de unges oplevelser om 'høje krav', og snarere anse dem som værende "virkeligheden" i nutidens moderne samfund – et samfund der har udviklet sig fra en national- og velfærdsstat til en konkurrencestat (Pedersen, 2011). Pedersen påpeger, at det hidtil har været skolens opgave at danne det enkelte menneske til et individualistisk individ, herunder at skabe en fælles individualitet i forhold til disciplinering, dannelse og uddannelse som en demokratisk borger, der betød at skolen var medansvarlig for det enkeltes menneske alsidige og personlige udvikling (Pedersen, 2011). Nye formålsparagraffer for folkeskoler i 2006 og for gymnasier i 2007 medførte ændringer, der betød at skolernes opgave nu er at fremme arbejdskravet, arbejdsevnen og arbejdslysten, således at skolerne uddanner unge til at være fagligt kompetente individer med færdigheder, som gør dem i stand til at stå til rådighed for arbejdsmarkedet (Pedersen, 2011). Man kunne med udgangspunkt heri tolke, at den 'konkurrence' eller de 'høje krav' informanterne oplever, illustrerer, hvordan unge skal være fagligt kompetente individer, der gør dem i stand til at være en del af arbejdsmarkedet. Arbejdsmarkedet vil gerne have de dygtigste medarbejdere repræsenteret på deres arbejdsplads, hvorfor man kunne forstå de unges oplevelser på en sådan måde, at gymnasierne med deres krav og forventninger forsøger at udvikle dem til 'den bedste soldat i nationens konkurrence' (Pedersen, 2011). Bedømmelsen af de faglige præstationer af eleverne, kan for nogle få den betydning, at den unge mentalt ikke føler sig set eller hørt – at den unge ikke oplever

anerkendelse for sine gode præstationer. Adspurgt hvordan informant 1 oplever de krav og forventninger, der stilles til hende i uddannelsessystemet, svarer hun:

"Jeg føler det der med – en gang får man 12 i et fag og så forventer læren bare rigtig meget. Min matematiklærer gider ikke at tage mig længere i timerne, fordi han siger, 'du kan jo alligevel godt finde ud af det'" (Bilag 2, informant 1).

(...) vi har en uddannelsesleder herude, som trækker mig til side og spørger om jeg vil med ud at snakke på nogle gymnasier, fordi jeg er jo bare den gode elev og det var lige i den periode her i 2.g hvor jeg havde det megasvært, var mega presset med arbejde, afleveringer, træning, hvor det der med, at det bliver trukket ned over hovedet af mig at jeg har bare et perfekt liv. De tror bare jeg kan finde ud af det i stedet for at høre mig. Jeg har en lærer som altid hører mig, men der er mange andre, som ikke hører mig... jeg er bare meget mere end det 12 tal, de så sætter på mig eller 10 tal, hvis de gør det" (Bilag 2, informant 1).

Ovenstående citat illustrerer, at informant 1's præstationer tager udgangspunkt i den herskende konkurrencementalitet, som i dag definerer og præger individets deltagelse og engagement i fællesskabet. Konkurrencestatens normer søger at sikre et maksimalt udbytte af individet, der kan sigtes at være et spørgsmål om at være 'den bedste soldat' i samfundet (Pedersen, 2011). Når informant 1 oplever, at krav og forventninger om at præstere med topkarakterer bliver trukket ned over hovedet på hende, eksempelvis det faktum at der er nogle lærer, som ikke vil høre hende i timerne, fordi de allerede antager, at hun kan finde ud af pensum, eller når hun på baggrund af de gode præstationer skal være fortaler for at tale om gymnasiet til åbent hus arrangementer, altså toppræstationerne og ikke selve det personlige individ bag præstationerne, kan dette illustrere bagsiden i kampen om at være "den bedste soldat" (Pedersen, 2011). Kampen bliver et udtryk for den perfektions- og præstationskultur som i dag præger konkurrencestaten, og anlægger man dette udtryk i Honneths tre anerkendelsesfærer, så kan informant 1's oplevelser om toppræstationer tillægges den solidariske sfærer, hvor hun bliver anerkendt for sit positive bidragelse til samfundets solidaritet og produktivitet igennem den deltagelse og engagement, hun

udviser i præstationskulturen. Når informanten lever op til disse krav og forventninger, bliver hun anset som en positiv bidrager til samfundets organisering og opnår herigennem et positivt bidrag til præstationskulturen anerkendelse i den solidariske sfærer (Willig, 2006).

Dog kan den ensidige bidragelse til produktivitet og solidaritet medfører en forringet værdsættelse af sig selv. Når vi hører informant 1 udtrykke således *'...for mig er det mere afgørende, at jeg har det godt i skolen'* eller *'jeg er mere end det 10 eller 12-tal, de trækker ned over hovedet på mig..'* eller *'.. de tror bare jeg kan finde ud af det, i stedet for at høre mig...'*, tyder det på, at hun efterspørger "kærlig" anerkendelse igennem de relationer, hun danner i uddannelsessystemet. En anerkendelse som er gensidig i informantens relation med 'den anden', udgør forudsætningen for, at informantens fundamentale selvtillid kan opretholdes, så hun ikke risikerer at miste det positive selvforhold, der er udgangspunktet og forudsætningen for at fremme hendes livsmestring (Willig, 2006). Informant 1 nævner ikke specifikt nære venner i skolen som manglende givere af denne anerkendelse, hvorfor udgangspunktet må være relationen med læreren, herunder at det er i denne relation, at hun oplever mangel på den emotionelle anerkendelse. Honneth pointerer i sin teori, at den emotionelle anerkendelse gør det enkelte menneske i stand til at udtrykke sig og respektere sig selv som et gensidigt individ, at mennesket i relationen 'med den anden' mødes med en gensidig anerkendelse og værdsættelse i den sociale relation (Willig, 2006). Tager man udgangspunkt i denne emotionelle anerkendelse, kunne det tolkes således, at informant 1 ikke opnår en kærlig anerkendelse med en følelsesmæssig støtte, respekt og social værdsættelse i den private sfærer i henhold til de faglige relationer, men blot oplever anerkendelse i den solidariske sfærer, fordi informanten udelukkende bedømmes ud fra præstationer og ej bliver set og hørt (Willig, 2006).

Informant 3 kan også tilskrives at opleve anerkendelse i den solidariske sfærer. Hun oplever, at der også er krav på arbejdsmarkedet, men til trods for en oplevelse om høje krav i uddannelsessystemet, oplever hun, at kravene på arbejdsmarkedet er 'nemmere og indenfor rammerne'. Adspurgte hvordan hun oplever krav på arbejdsmarkedet, kontra uddannelsessystemet, forklarer hun: *"(...) ja, så det er i hvert fald høje krav. Men de er i hvert fald gode, altså sådan indenfor rammerne. Jeg synes, at min chef er god til at være sådan, 'hvad man skal gøre bedre og hvad man har gjort rigtig godt' (Bilag 4, informant 3).* Idet det er krav 'indenfor rammerne' bruger

informanten arbejdet som et frirum, arbejder for at glemme de 'høje krav' i gymnasiet, og dermed ligger skolen til side igennem sit arbejde, hvor pres med eksaminer og karakter glemmes. Hun siger:

“Det er også derfor, at jeg ligesom lidt har, hvad siger man... lyst til at bare at arbejde, for man glemmer lidt det, der ligger lidt bagved. Altså at sine karakter er dårlige, og hvad hvis man ikke bliver student. De der tanker, man går rundt med, bliver lidt lagt til side, når man arbejder, så jeg tror, der er mange, som også bruger arbejde som en lidt anden tanke” (Bilag 4, informant 3)

Det kunne tolkes, at informanten oplever anerkendelse i den solidariske sfære, idet hun anerkendes for det chefen fortæller, hun gør godt, og således bliver anerkendt for sit positive bidrag til samfundets solidaritet og produktivitet (Willig, 2006).

7.1.1. Unges oplevelser af krav og forventninger fra netværket og dem selv

Ovenstående betragtninger om oplevelser af krav og forventninger i uddannelsessystemet- og arbejdsmarkedet illustrerer, hvordan disse krav bliver årsagsgivende for unges egne krav og forventninger til dem selv. Altså, at andres høje krav og forventninger skaber grobund for egne høje krav og forventninger. Dette kan være én faktor for at kunne leve op til deres egne krav og forventninger, men dermed ikke sagt, at de står alene – en anden faktor kunne også være, hvilke baggrunde de unge har med sig ind i præstationskulturen, herunder sportsgrene, familieforhold, omgangskreds, skole- og arbejdsliv, alder, osv.

Adspurgte om mine informanter stiller krav til dem selv, forklarer informant 1 om det at være til eksaminer:

”Jeg forventer altid jeg går ind til en eksamen og så får en høj karakter, giver det mening? Altså jeg går altid ind og så tænker jeg... eller jeg bliver pisse nervøs først, virkelig sådan dårlig nervøs og så går jeg ind, og så forventer jeg af mig selv, at jeg går ind og får 10 eller 12 hver gang” (Bilag 2, informant 1).

I forlængelse heraf spørger jeg, hvilken betydning det har for hende, hvis ikke hun lykkedes med at leve op til sådan en forventning:

"Altså jeg har kommet ud fra en prøve hvor jeg fik 7, og det jo ikke en dårlig karakter, men jeg tror... jeg skulle lige have to dage til at sunde mig over det. Fordi... jeg kunne have forberedt mig bedre du ved, 'jeg kunne også det og jeg kunne også det', så var det alle de der tanker omkring det, og det gjorde også, at jeg til de andre prøver overforberedte mig. Det blev meget voldsomt... Og her i sommers lavede jeg et skema over, hvad jeg skulle nå hver dag, fordi jeg forventer af mig, at jeg forbereder mig hver dag i en læseferie. Det kommer nok også fra, at jeg også har en sport, hvor det hele det handler om mig, og handler om at jeg selv skal præstere. Så jeg har også rigtig mange forventninger til mig selv" (Bilag 2, informant 1).

Citatet illustrerer, at informant 1 til trods for en middelmådig præstation ikke føler, accept af egen præstation. Det væsentlige perspektiv i citatet er dog, at informantens oplevelser om at præstere effektivt, optimalt og acceptabelt i sine eksaminer tager udgangspunkt i egne forventninger, herunder bærer de præg af hendes sportslige præstationer. Informant 1 er konkurrencesvømmer, hvilket kan afspejle forventningerne om at præstere til det yderste. Hun fortæller i interviewet, at svømmesporten er en meget individuel sport, hvor man konkurrerer om at være nr. 1 – altså en guldmedalje (kan sammenlignes med at få 12 i karakter), og derfor ikke er tilfreds med at få sølv eller bronze (sammenlignet med at få 10 eller 7 i karakter). Hvis man ikke får guld og bliver nr. 1, så er man heller ikke den bedste (Bilag 2, informant 1). Sammenligner man det med informantens middelmådige præstationer, skaber det en følelse af ikke at have præsteret godt nok. En sådan anskuelse giver grundlag for at forstå, hvor informantens personlige selvbebrejdelse kommer fra. Ud fra et teoretisk perspektiv giver en sådan forståelse også mening. Informantens fokus på og oplevelser med præstationer i skolen tager udgangspunkt i hendes sportslige præstationer, og sammenligner man disse to, får man en forståelse af, at præstationskulturen netop sammenlignes med sportslige præstationer. Ifølge Anders Petersen trækker præstationskulturen rødder tilbage til sportsverdenen, som har en central rolle i, hvordan vi i dag anser præstationskulturen (Petersen, 2016). Indenfor

sportens verden har der nemlig altid eksisteret en præstationskultur, hvor man hylder og fejrer store bedrifter og sejre, herunder at vinderne får medaljer, trofæer, anerkendelse samt status og dermed bliver nogle, som alle andre ser op til. I bestræbelsen på at opnå denne sejr skal sportsudøveren træne hårdt, bruge mange timer på sin sportsgren og forme sit liv herefter (Petersen, 2016). Altså må sportsudøveren give afkald på og ofre aspekter i tilværelsen for at lykkes med sine præstationer, idet individet indordner sig under præstationskulturens præmisser – eksempelvis kan sportsudøveren ikke deltage i festlige sammenhænge på lige fod med andre og sportsudøverens omgangskreds i form af venner og familierelationer tilpasses også sportsgrenen. Vejen til disse sejre medfører også, at sportsudøveren må oparbejde og tillære sig evnen til selvdisciplinering (Petersen, 2016). Ved at anlægge Petersens teoretiske perspektiv om sportsverdenens rødder som forudsætning for en alsidig præstationskultur i præstationssamfundet, kan man således tolke, at unge som også er sportsudøvere, tillægger dem selv endnu højere krav og forventninger i forhold til at opnå høje præstationer i uddannelsessystemet. Hvis de mislykkes med disse præstationer eller opnår lavere eller middelmådige præstationer, oplever de derimod nederlaget større i forhold til andre unge, som ikke anskuer deres præstationer i uddannelsessystemet med udgangspunkt i sportslige præstationer, fordi fokus blot er på at 'vinde' og opnå højest mulige præstationer (Petersen, 2016).

Informant 2 stiller også krav og forventninger til sig selv, særligt når hun skal til eksamen:

"Altså jeg tror på nogle punkter gør jeg, der vil jeg gerne have en god karakter... og det også lige så meget forud til den dag jeg skal... men jeg tror også lige så meget det mine forældre, jeg vil også gerne vise og især også overfor... når jeg kommer op til en eksamen der er jeg også mega meget forberedt, fordi jeg synes det er så pinligt, hvis jeg ikke kan svare på et spørgsmål eller der er noget, fordi jeg bange for de tænker 'nå det kan hun så heller ikke finde ud af' (Bilag 3, informant 2).

Citatet kunne illustrere, at informant 2, til forskel fra informant 1, oplever anerkendelse i den private sfære, idet hendes behov for anerkendelse dækkes igennem relationen

med 'den anden' (Willig, 2006). 'Den anden' kunne eksempelvis være hendes forældre, som hun især gerne vil opnå anerkendelse fra, hvorigennem hun vil opnå en emotionel anerkendelse (Willig, 2006). Når informant 2 kommer forberedt til en eksamen ved at præstere det bedste hun kan, og gerne vil vise dette overfor hendes forældre, kan det være et udtryk for, at hun forsøger at opnå anerkendelse i den private sfære, hvor informanten oplever en emotionel opmærksomhed og anerkendelse igennem hendes forældre (Willig, 2006).

7.1.2. Social adfærd i vennegruppen og sociale mediers betydning for unges sociale relationer- og fællesskaber

I VIVE's rapport "Digitalt mediebrugs betydning for sociale relationer, fællesskaber og stress blandt unge – et systematisk litteraturinterview" præsenteres resultaterne af et systematisk litteraturinterview af videnskabelig viden om digitalt skærmbrogs betydning for unges sociale relationer og fællesskaber og stress i aldersgruppen 16-24 år (Fynbo, Rayce, Hoffmann, Thøstesen, Linander, Dam & Tønnesen, 2022). Forskning peger på, at brug af sociale medier indgår i hverdagens kommunikation og samvær med venner blandt de fleste unge, herunder at der er en positiv sammenhæng mellem digitale medier og offline fællesskaber. Brugen af digitale medier kan have en positiv betydning i forhold til unge, som er udfordret socialt, herunder dem man kan tolke som ressourcetsvage i forhold til deltagelse i sociale aktiviteter. For disse unge kan de sociale medier være medskabende til etablering, udvikling og opretholdelse af relationer til vennerne (Fynbo et al., 2022). Dermed kan sociale medier tolkes som et væsentligt element i unges hverdagsliv og sociale fællesskaber, der ifølge forskning både har positive og negative konsekvenser for unge i fællesskaber. Korte videosekvenser og udveksling af beskeder kan styrke fællesskaberne, hvorimod en intensiv brug af selviscenesættende kommunikation kan medføre usikkerhed og en følelse af ikke at passe ind i fællesskaber (Fynbo et al., 2022). Samtidig er unges frygt for at gå glip af oplevelser og/eller populære begivenheder, et begreb kaldet "FOMO", knyttet til hvor meget de anvender sociale medier. Et højt forbrug af sociale medier er dermed associeret med en højere grad af FOMO og en øget tendens til at sammenligne sig selv med andre. Betydningen af en sådan sammenligning med andre på sociale medier relateres til lavere selvværd, kropsutilfredshed samt dårligere mental sundhed (Fynbo et al., 2022).

Idet ovenstående forskning peger på, at unges forbrug af sociale medier har betydning for dårligere mental sundhed, herunder at forbruget anses som et væsentligt element i unges hverdagsliv og sociale relationer, adspurgte jeg mine informanter, om de oplever krav og forventninger til sociale medier, og hvordan dette påvirker dem i det daglige. Informant 1 fremhæver de sociale mediers betydning som værende et udtryk for, at det hele skal se perfekt ud:

"Jamen jeg synes det er mega perfekt. Og jeg kan nogle gange tage mig selv i at sidde og kigge på det, og så være sådan: 'sådan der skal jeg se ud' og så kan man få sådan lidt et flip med 'at så skal jeg også gøre det og gøre det'. Jeg ved i hvert på min Tik Tok, der er der sindssygt meget sådan nogle challenges lige op til sommer, fordi man skal have bikinikroppen, og du ved alt det der. Det også fordi, jeg er lidt tilbøjelig til bare at tro på, det sådan det er... altså sådan, at så kan man gøre alle de her ting og så får man den krop der. Det der med, at man heller ikke skal skille sig for meget ud. Og hvis man laver noget sjovt, så lægger man det op på Instagram, fordi så skal alle andre vide, at man lige laver noget. Så de ved, at man ikke bare ligger derhjemme" (Bilag 2, informant 1).

Informanten føler, at behovet for aktiv deltagelse på sociale medier, bunder i en accept af netværket:

"Nej men... så tror bare jeg føler, at jeg bliver mere accepteret af alle, fordi så passer man mere ind. Og det der med... man skal heller ikke skille sig for meget ud, altså sådan... og hvis man laver noget sjovt, så ligger man det op på instagram, fordi så skal alle andre vide, at man lige laver noget, altså sådan... så de ved, at man ikke bare ligger derhjemme, for eksempel..." (Bilag 2, informant 1).

Tilsvarende spurgte jeg om denne "accept", er forudsætningen for, om netværket skal følge med i, hvad man laver. Nærmere hvad denne 'accept' indeholder: Hun svarer følgende:

"Man skal altid være tilgængelig, altså det synes jeg er det mest forfærdelige. Man skal altid være tilgængelig, og folk ringer og skriver fra en side af. Og jeg havde også en periode, hvor folk de ringede til mig klokken 24 om natten for at få hjælp en aflevering, fordi de regnede med, at jeg også lige var oppe" (Bilag 2, informant 1).

Adspurgte om informant 3 oplever, at der stilles krav til de sociale medier, forklarer hun:

"De er meget høje.. Men det er i hvert fald...Altså jeg synes i hvert fald, at de er bedre til at lægge billeder op nu, hvor de først lige er vågnet. Men alligevel er det sådan, se mig jeg har en tynd mave, jeg har tynde ben. Og der er det bare sådan, jeg tænker også, hvad tænker de unge mennesker? Dem, der sådan er 14-13 år, de er også. Der er flere i den alder, der er begyndt at skære i sig selv, få spiseforstyrrelse eller angst. Og jeg tænker også, det kommer jo ikke bare naturligt. Der er jo noget, der presser dem til det" (Bilag 4, informant 3).

Sammenlignet med informant 1, illustrerer ovenstående citat, at informant 3 også tilskrives at opleve sociale medier som 'det perfekte'. Dog er hun blevet mere modstandsdygtig overfor det 'perfekte' skønhedsideal, tolkes det som:

"Altså nu jeg blevet god til og lidt lade vær med at kigge på det der, hvis jeg ser en tynd pige, så tænker jeg 'okay, bare hun har det godt'. Men du ved, dengang jeg havde det værst, så tror jeg i hvert fald jeg var god til at sammenligne mig selv, også med dem på gym og dem på sociale medier og... men nu tænker jeg bare sådan lidt 'Det sgu lidt lige meget'. Selvfølgelig vil man jo godt have en god mave og tynde ben, men hvis man ikke har det godt psykisk, så er det ikke det værd (Bilag 4, informant 3).

Adspurgte om informant 2 oplever krav og forventninger på sociale medier, forklarer hun således:

"Jeg tror altid, der har været det der krav med at... eller det der på sociale medier med at man skal have det perfekte liv, alt skal se godt ud udefra,

men alligevel så føler jeg også, det er blevet meget mere... det der med at det også okay at vise sin sårbare side i stedet for det kun skal være fint og det perfekte liv. Så på den måde der kan jeg også godt, hvis man ser en pæn krop og er sådan 'fuck den gad jeg også godt at ha', så på det punkt tror jeg, men alligevel er det ikke sådan noget jeg vil påvirke mig. Det gider jeg ikke, fordi jeg ved – de har sku også nogen gange en lortedag, selvom de ikke viser det” (Bilag 3, informant 2).

Blandt vennegrupperne er den sociale kultur essentielt for betydningen af de sociale fællesskaber i netværket. Informant 3 forklarer, at hun oplever interne forventninger og krav i det sociale miljø i gymnasiet, særligt i forhold til festerne, som har væsentlig betydning for trivslen i de sociale sammenhænge:

”Men så tror jeg også bare de der gymfester og sådan noget... hvis man ikke er inviteret med til dem, så tror jeg også bare, man kan blive sådan lidt 'hvorfor er jeg ikke inviteret med til dem'. Så det i hvert fald også vigtigt at være den der bliver inviteret hele tiden” (Bilag 4, informant 3).

Informant 3 oplever altså det sociale, især festerne, som betydningsfuldt for relationerne med vennerne. Informant 2 oplever at vennerne sammenligner sig med hinanden:

”Jeg tror jeg sammenligner mig lidt, men det kan nogle gange være det der med jeg sammenligner mig med: 'okay hun er den her person, det er der mange, som godt kan lide, så prøver jeg også at være lidt som den person, for så tror jeg folk også godt kan lide mig. Men det er mere min vennegruppe end sociale medier” (Bilag 3, informant 2).

I artiklen ”Stor forskel mellem piger og drenge overrasker forskere”, forklarer 19-årige Asbjørn Helgogaard Krogh fra Roskilde Gymnasium, at mange drengeselskaber omhandler musik, sport, gaming eller andre aktiviteter, hvilket giver drengene noget at være fælles om, herunder at 'konkurrencen' blandt drenge går ud på, hvem der er bedst til at spille fodbold (Mørch & Iversen, 2024).

18-årige Anna Sofia Frederiksen Roberts, der går i samme klasse, peger på, at piger har en større tendens til at sammenligne hinanden, og fortæller eksempelvis, at hvis hun ser nogle, der har opnået noget, som hun også drømmer om, så rammer det hende, fordi hun tænker, at hun skal gøre det på samme måde, og hvordan hun så kan gøre noget, der er bedre (Mørck & Iversen, 2024).

Ovenstående citater fra informanterne og pointen i artiklen kunne illustrere, hvordan de unge føler og oplever, at de hele tiden skal præstere og optimere dem selv for at opleve en form for accept i netværket og i relationerne til hinanden. Ovenstående litteratur om sociale mediers betydning for unges mentale helbred kan også relatere sig til ungdomspsykologen, Ida Kochs, betragtninger. Hun påpeger, at konsekvenserne blandt de unges mistrivsel bliver afhængig af deres relationer med hinanden, herunder påvirkes unges håndtering af faglige og sociale krav i forhold til omgivelserne, idet jo ældre unge bliver, desto vigtigere bliver relationerne til omgangskredsen, mens familiære relationer mindskes, hvorfor forholdet til den unges netværk får en betydelig større indflydelse på, om den unge trives eller mistrives (Koch, 2010). Koch formulerer, at de unge simpelthen oplever "konkurrence på alle fronter" – eksempelvis konkurrerer de om at have den fedeste eller nyeste mobil, den flotteste krop eller de højeste karakterer, hvilket "fører til en udpræget præstationsorientering blandt de unge" (Koch, 2010). Man kunne argumentere for, at unge igennem denne præstationsorientering gør andre jævnaldrende unge ansvarlige for egen lykke, idet andres lykke udfolder sig på en sådan måde, som den enkelte unge også vil opnå. Koch påpeger endvidere, at unge spejler sig i hinanden, idet de tillægger andre succesfulde unge et stort fokus, heriblandt igennem medie billedet, de unge hvis liv er præget af fest og farver, sociale og faglige arenaer som bærer præg af læring, udvikling og socialitet blandt venner, kærester og familiære relationer (Koch, 2010). Med udgangspunkt i ovenstående citater om de interviewede unges oplevelser af krav og forventninger på sociale medier og disses betydning for unges tilhørsforhold i sociale fællesskaber i ungdomskulturen kunne tolke, at mange unge i dag baserer deres trivsel på omgangskredsen og et polariseret medie billede, hvor alt tegner et billede af et harmonisk og glædesfyldt liv. Hvis man skal spotte unges mistrivsel tidligere end førhen, mener Koch at vi bør række blikket mod de unge, som ikke taler om deres problemer, eller dem som ikke er med i det sociale fællesskab både i og uden for skolen, herunder dem der har manglende netværk, dem der ikke har lyst til

noget eller dem der ikke deltager i fredagsbarer (Koch, 2010). Man kan dog stille sig kritisk over for dette – for kan unge ikke være i trivsel til trods for, at de ikke taler om problemer, deltager i festlige/ sociale sammenhænge med netværket eller er aktiv på sociale medier?

Betydningen af sociale medier

I analysen ses det, hvordan det senmoderne samfund stiller krav og forventninger til de unge i forhold til selvoptimering og realisering af deres fulde potentiale, herunder hvordan præstationskulturen og konkurrencestaten er tæt indlejret i uddannelsessystemet, særligt når det omhandler karakter, afleveringer, mødepligter og aktiv deltagelse (mentalt fravær), som de unge oplever, er afgørende for deres fremtidsmuligheder. Det ses yderligere, hvordan den herskende konkurrencementalitet er fremtrædende for de unge, og hvordan den bidrager til, at der udspiller sig præstationskultur i uddannelsessystemet. Igen gennem anerkendelsesteorien kunne vi forstå, hvordan de unge piger oplever at blive anerkendt i et studiemiljø, der er præget af høje krav, forventninger og acceleration. Endvidere ses det, at sociale fællesskaber og primære relationer i omgangskredsen er en væsentlig forudsætning for de unges studiemiljø i gymnasiet, men lige så vigtige som de er, lige så meget spejler pigerne sig i hinanden i digitalt medieforbrug, der bidrager til, at de oplever en endnu større præstationsorientering indbyrdes i netværket.

7.2. Unges oplevelser af det accelererende samfund

Konsekvenserne af at være ung i et accelererende samfund peger i retning af, at de unge føler sig som skyld objekter, og håndterer deres problemer på en indadrettet måde, hvilket ender med en fremmedgørelse over for egne handlinger.

7.2.1. Diskrete problembærere

I bogen "Den svære ungdom – 10 eksperter om unges trivsel og mistrivsel" påpeger Ida Koch, at unge i dag lider i stilhed, og at de har en oplevelse af, at de selv har ansvaret for at styre deres liv, men føler en stor skam når de mister kontrollen over dette ansvar – og på baggrund heraf bærer deres problemer i meget lang tid (Koch, 2010, p. 19). Igen gennem arbejdet på radioprogrammet "Tværs" gav hun i mere end 20 år unge mulighed for at snakke om deres problemer og få konkret hjælp eller

inspiration til at komme videre, imens andre unge lyttede med. I dag arbejder hun med udviklingsarbejde med særligt udsatte unge i skoletilbuddet "Den Gule Flyver", herunder unge som ikke kan rummes i folkeskolen, men hjælpes gennem undervisning, socialpædagogik og behandling til at tage en afsluttende eksamen og finde ud af, hvad de vil med livet. Igennem sit freelance arbejde er hun også supervisor, skribent samt foredrags- og kursusholder, og har arbejdet med at udvikle forståelsen af unges psykiske velbefindende og trivsel. Koch har igennem sit faglige virke blandt andet introduceret til begrebet "Diskrete problembærere" som billede på, at unge i stigende grad bærer deres problematikker på en indadrettet måde (Koch, 2010). Koch mener, at unges mistrivsel i dag har fået nye fremtrædelsesformer, som indebærer, at unge håndterer deres udfordringer på en mere indadrettet måde end førhen. De vender deres frustrationer mod dem selv, eksempelvis cutting, depression eller selvmordsadfærd, hvormed unge er blevet bedre til at skjule deres mistrivsel overfor samfundet. Koch kalder derfor disse unge for "diskrete problembærere", hvorfor det er blevet vanskeligere for fagpersoner at opdage en sådan mistrivsel blandt unge i dag (Koch, 2010). Koch forklarer følgende om unges oplevelser af selvbebrejdelser, når de føler, at de ikke lykkedes med succes:

"Jeg møder en enorm følelse af skyld og skam hos de unge, der oplever at de ikke er lykkedes. De er vældigt selvbebrejdende: 'Det er min egen skyld, at jeg ikke greb alle mulighederne, siger de. 'Det er mit eget ansvar, at det er gået så skidt'. Jeg betragter denne selvbebrejdelse som en konsekvens af individualiseringen i det senmoderne samfund. Der er et fravær af den særlige form for kollektiv bevidsthed, som var tydelig 60'erne, 70'erne, og 80'erne. (...) den kollektivitet som man tidligere kunne læne sig op ad, er væk i dag. Det er ikke længere samfundets eller klassetilhørsforholdets skyld – 'det er min egen'" (Koch, 2010, pp. 22-23).

Nedenstående citat illustrerer, at informant 1 bliver en "diskret problembærer", idet hun bærer sine problemer på en indadrettet måde (Koch, 2010, pp. 20-21). Dette skyldes, at hun på baggrund af andres kommentarer frygter egne krav og forventninger, vender sine frustrationer indad:

"(...) jeg kan ikke huske hvad hun sagde, men sådan noget med at jeg hele tiden var bange for, hvad jeg selv vil komme til at tænke om mig selv hele tiden, fordi det var egentlig ikke andre jeg frygtede, men mest mig selv og min egne forventninger og mine egne krav... altså det hele, og udover det frygtede jeg jo også hvad andre tænkte, altså fordi det har jo været andres kommentarer, der har fået mig til at se rigtig meget indad"
(Bilag 2, informant 1).

Nedenstående citat belyser, at informant 2 også tillægger sig selv skyld og ansvar for ikke at leve op til de forventninger og krav, der stilles til hende:

"Altså jeg føler, jeg tror et stort pres... altså det jo ens egen konsekvenser... altså det går ud over en selv, og så tror jeg også det der med, at så er man mega presset, fordi man vil også gerne gøre sit bedste og hvis man så ikke føler man gør sit bedste, så får man også det der nederlag og bare er sådan: 'Nå men, så jeg heller ikke god til det agtig'"
(Bilag 3, informant 2).

Det er bemærkelsesværdigt, når Koch påpeger, at unges selvbebrejdelser over ikke at kunne leve op til egne krav og forventninger, udspringer sig som konsekvens af udviklingen af det senmoderne samfund. Individualiseringen i det senmoderne samfund fastsætter, at unge er ansvarlige for egen lykke, egen udvikling og egne læreprocesser, men hvis de ikke lykkedes med at leve op til denne individualisering, peger de fingre ad dem selv og bebrejder dem selv med en følelse af skyld og skam over ikke at leve op til kravene og forventningerne (Koch, 2010). Hendes betragtning relaterer sig til Pedersens illustration om udviklingen fra velfærdsstat til konkurrencestat, når han påpeger, at unge skal uddannes til at være de bedst repræsenterede medarbejdere på arbejdsmarkedet og den dygtigste soldat i nationens 'konkurrence' (Pedersen, 2011). Man kunne argumentere for, at det i nutidens senmoderne samfund er den enkeltes ansvar at forme egen lykke, mere end det er den kollektive befolknings ansvar, men at de nævnte informanter ikke formår at leve op til dette ansvar, hvorfor de ender som "diskrete problembærere" i den senmoderne præstationskultur (Pedersen, 2011 & Koch, 2010).

7.2.2. Når skylden ender med fremmedgørelse

Ovenstående oplevelser om unges selvbefrejdelse og skyldfølelser kunne man tilvejebringe således, at de bunder i konsekvenser af at "være på i et accelererende samfund". Jeg tolker det således, at Hartmut Rosa kalder disse konsekvenser for "skyldssubjekter" og "fremmedgørelse" (Rosa, 2014).

At de unge 'er på i et accelererende samfund' forklarer Rosa som en acceleration af livstempoet, hvor individer føler, at tiden er knap, fordi de skal nå mange eller flere ting på samme eller kortere tid (Rosa, 2014). Informant 1 har en oplevelse af at skulle nå mange ting i sin hverdag, herunder at sætte ting i kasser for at kunne navigere i nutidens samfund: *"Ja, jeg går meget op mine ting og sætter rigtig mange ting i kasser, og det sådan lidt et problem til tider"* (Bilag 2, informant 1). I forlængelse heraf spørger jeg, hvordan det kan være et problem:

"Jamen, sådan hvis der er et eller andet, der går ind og bryder fx mine hverdagsrutiner. Om mandagen der møder jeg på arbejde, og så går jeg direkte op og træner, og hvis jeg ikke har mulighed for at gå op at træne, så kan det ødelægge hele min dag (...) Så kan det bare være en dårlig dag, fordi jeg ikke følger den rutine, jeg plejer at have" (...) (Bilag 2, informant 1).

Ud fra ovenstående citat illustreres det, at informant 1 er et struktureret menneske, hvis hverdagsrutiner er meget essentielle for, hvordan hun håndterer udfordringer, der potentielt kan stå i vejen for sådanne rutiner. Eksempelvis forklarer hun ovenstående, at hun får en dårlig dag, hvis hun ikke har mulighed for at følge de faste rutiner, der synes væsentlige for at kunne navigere i nutidens roterende livstempo. Man kunne argumentere for, at informantens dømmekraft afhænger af, hvordan individuelle tidsplaner- og normer udfolder sig, herunder relatere informantens udsagn til Rosas påstand om, at det moderne samfund producerer samfundsnormer igennem en rigid implementering af tidsnormer, herunder en dømmekraft som baseres på tidsplaner og tidsfrister samt korte varsler (Rosa, 2014). En produktion af samfundsnormerne presser de unge på tiden, og skaber en følelse af skyld og skam, hvis ikke de kan leve op til disse sociale pres, krav og forventninger - og derved skabes en produktion af "skyldssubjekter", fordi de unge føler sig skyldige over ikke at leve op til

forventningerne (Rosa, 2014,). Sådanne skyldsobjekter-følelser illustrerede specialet også igennem ovenstående betragtninger i Ida Kochs arbejde som ungdomspsykolog (Koch, 2010).

Rosa påpeger også, at det roterende accelerationssamfund kan medføre en form for fremmedgørelse hos det enkelte individ, der opstår på baggrund af det faktum, at vi aldrig rigtig har tid til de ting vi har med at gøre eller ikke fuldendt får muligheden for det, fordi opgavebunken over ting vi bør gøre stadigt, bliver større (Rosa, 2014). Han definerer fremmedgørelsen således:

"I første omgang kan fremmedgørelse defineres som en tilstand, hvor subjekter forfølger sine mål eller udøver praksisser, der på den ene side ikke påtvinges dem af ydre faktorer eller aktører – der er altså velfungerende alternativer – men som de på den anden side heller ikke 'rigtig' ønsker eller støtter" (Rosa, 2014, p. 94).

Ifølge Rosa kan individet dermed ende med at fremmedgøre sig selv overfor sine handlinger, fordi individet ikke er fortrolig med de ting, det foretager sig (Rosa, 2014). Det senmoderne accelerationssamfund opleves ikke længere som en frigørelse, men snarere som et undertvingende pres (Rosa, 2014). De unge presses altså "frivilligt" til at gøre noget uønsket, og dermed fremmedgøre sig selv overfor sådanne handlinger (Rosa, 2014). Rosa påpeger,, at denne fremmedgørelse opstår på baggrund af det faktum, at vi aldrig rigtig har tid til at sætte os ordentlig ind i de ting, vi har med at gøre, herunder at det er den sociale acceleration, der fører til denne form for social fremmedgørelse (Rosa, 2014). En måde hvorpå man kunne søge at forstå en sådan fremmedgørelse kan være, når den unge overgør en ting for at kompensere for ikke at have gjort en anden:

"(...) nogle gange kan jeg godt overgøre en ting, fordi jeg er frustreret over, at jeg ved, jeg ikke kan gøre en anden ting. I sidste mandags, der var der jo anden påskedag, og der vidste jeg ikke kunne komme op og træne, så går jeg ud og løber 7 km, fuldstændig sygt - jeg har aldrig nogensinde løbet 7 km før. Så sådan... så overgør jeg en ting supermeget

for at kompensere for, at jeg ikke har gjort det andet" (Bilag 2, informant 1, p. 2).

Citatet illustrerer at informanten fremmedgør sig selv over sin handling, idet hun oplever et undertvingende pres, hvor hun 'frivilligt' ender med at gøre noget uønsket, der ikke er pålagt eller bestemt af andre, og som hun egentlig ikke ønsker at gøre (føle sig "påtvunget" og nødsaget til at løbe 7 km som compensation for den "normale" hverdagsrutine i træningscenteret – for stadig at leve op til 'kravet' om de 'normale' gøremål i et accelererende samfund). (Rosa, 2014).

Denne fremmedgørelse betragter Rosa som en: *"hindring for realiseringen af forestillingen om 'det gode liv' i det senmoderne samfund"* (Rosa, 2014, p. 13). Han stiller netop spørgsmålet om det gode liv i bogen "Fremmedgørelse og acceleration": *"Hvad er et godt liv – og hvorfor har vi ikke sådan et?"* (Rosa, 2014, p. 11). Han kommer ikke konkret med bud på, hvad et godt liv så er, men hævder,, at den sociale acceleration i det senmoderne samfund (præstationssamfundet), er i vejen for, at det enkelte individ kan leve et godt liv. Men hvad er det gode liv overhovedet så? Er det ikke op til den enkelte at vurdere, hvad et liv er? Med Rosas betragtninger in mente – kan unge så overhovedet danne 'det gode liv' i nutidens præstationssamfund? Rosas fremmedgørelsesperspektiv er, ifølge ham, et udtryk for at mennesker i et moderne liberalt samfund er frie, idet ingen bestemmer hvordan man skal være, hvordan man skal opføre sig, eller hvordan man skal leve sit liv – forestillingerne om det gode liv er dermed individuelle, fordi det er op til den enkelte, hvordan man griber mulighederne for et godt liv (Rosa, 2014). Til trods for denne 'frihed' i modernitetens samfund er paradokset dog, at mange individer føler sig bundne og styret af samfundsnormer, sociale krav og forventninger, som de ikke selv kan kontrollere. Hverdagen bliver på sin vis baseret på 'må' og 'skal', herunder bliver det enkelte individ presset til at udnytte tiden mest optimalt i forhold til at være den mest konkurrencedygtige, hvor det der skal nås og gøres, bliver reference til ydre krav (Rosa, 2014, p. 86). At hverdagen er baseret på 'må' og 'skal' opgaver, kan illustreres ved, at informant 1 eksempelvis forklarer: *"(...) hvis der er et eller andet, der går ind og bryder fx mine hverdagsrutiner. Om mandagen der møder jeg på arbejde, og så går jeg direkte op og træner, og hvis jeg ikke har mulighed for at gå op og træne, så kan det ødelægge hele min dag (...). Så kan det bare være en dårlig dag, fordi jeg ikke følger den rutine, jeg plejer at have"*

(...) (Bilag 2, informant). Hun skal altså både nå i skole, dernæst nå på arbejde, og derefter op at træne, og hun skal højst sandsynligt også nå at lave lektier, enten når hun kommer hjem fra skole eller efter træning. Det kunne ud fra informantens udsagn tolkes, at listen over de ting hun skal nå er lang, og med udgangspunkt i Rosas accelerationsbegreb kan man argumentere for, at nutidens konkurrencedrevne accelerationssamfund fastholder informanten i et hurtigere roterende hamsterhjul, idet hun er nødt til at løbe hurtigere for at blive, hvor hun er, fordi opgavebunken og de mange gøremål i løbet af dagen bliver større for hver dag (Rosa, 2014). At det konkurrencedrevne accelerationssamfund fastholder os i et hurtigere kapløb med tiden, anser Rosa blandt andet som en naturlig konsekvens af, at mange individer føler sig som "skyldssubjekter", fordi "*når alt kommer til alt, så føler vi os skyldige over, at vi ikke har levet op til forventningerne*", idet gøremålene og opgavebunken bliver større for hver dag (Rosa, 2014).

Den sociale acceleration står, ifølge Rosa, stærkere end moderniteten, idet individuelle drømme, mål, ønsker og livsplaner bliver brugt som drivkraft i det accelererende samfund (Rosa, 2014). Alligevel argumenterer Rosa for, at moderniteten har betydet en frigørelse fra sådanne accelererende pres, herunder at moderniteten individuelt såvel som kollektivt har produceret de nødvendige ressourcer til at realisere autonomien - at moderniteten vender sig mod løftet om autonomi (Rosa, 2014). Ifølge Rosa, kan vi forstå autonomi som:

"... et løfte om at kunne definere det gode livs mål, værdier, paradigmer og praksisser i videst muligt omfang uafhængigt af ydre pres og begrænsninger. Det er et løfte om at udformningen af vores liv er resultatet af vores kulturelle, filosofiske, sociale, økologiske, eller religiøse overbevisninger og respirationer og ikke af 'blinde' naturlige, sociale eller økonomiske pres" (Rosa, 2014, p. 92).

Nedenstående citat kan illustrere, at informanten søger at definere det gode livs mål og værdier, idet hun søger at definere sin studietid ud fra resultatet af sociale og kulturelle pres (Rosa, 2014). Man kan dermed argumentere for, at informantens "autonomi" defineres som at kunne fortælle historier som gammel:

”(...) Så jeg tror for mig handler det også meget mere ... jo det handler om at få gode karakter, selvfølgelig vil jeg gå ud med det højeste snit muligt, men jeg tror også for mig handler det også om, at jeg har en god gymnasietid, jeg får oplevet noget, i stedet for det bare bliver at sidde derhjemme, for så har man ikke noget at fortælle om, når man bliver gammel. Hvis man bare sidder derhjemme og kontrollerer hvad man spiser, lader vær med at tage til fester, og sidder og laver afleveringer hele dagen, altså sådan... så der jo ikke noget at fortælle” (Bilag 2, informant 1).

7.2.3. Delkonklusion

I anden analysedel blev det belyst, hvordan de unge gymnasiepigler gør sig selv til skyldsobjekter ved ikke at leve op til individualiseringens krav og forventninger. De føler en enorm skyld og skam over ikke at kunne leve op til modernitetens krav og forventninger om selvrealisering, hvilket resulterer i, at de håndterer indre pres og sårbarhed på en indadrettet måde. De unge presses altså af højhastighedssamfundet, men forsøger at skjule deres mistrivsel for samfundet, der gør dem til 'diskrete problembærere' og fremmedgjorte over for eget liv.

7.3. Mistrivslens konsekvenser

Tager man udgangspunkt i ovenstående beretninger fra informanterne og de teoretiske sontringer om Anders Petersen og præstationssamfundet (Petersen, 2016), Ove Kaj Pedersen og konkurrencestaten (Pedersen, 2011), Ida Koch og diskrete problembærere, Hartmut Rosa og den accelererende modernitet (Rosa, 2014) samt Naomi Katznelson (2023) og præstationskultur i socialt arbejdes perspektiv kan man i det kommende afsnit belyse, at præstationssamfundet, for nogle unge, kan medføre en række konsekvenser såsom angsttilstande, påvirkning af en spiseforstyrrelse og kontroltab af egen kroppe. Yderligere får præstationskulturen betydning for den måde, de navigere i samfundet på.

7.3.1. Når uddannelsessystemer og andres kommentarer fører til angsttilstande

I debatindlægget "De unge får ikke angst, fordi de er skrøbelige. De får angst, fordi uligheder stiger" udgivet af "Information" påpeger gymnasielæren, Balder Asmussen, at stress og angstlidelser fylder mere i det senmoderne samfund end førhen. Sådanne lidelser er steget markant blandt unge siden 1990'erne, hvilket især er tilfældet blandt gymnasieelever og studerende (Asmussen, 2020). Han forklarer, at stigningen blandt stress og angstlidelserne blandt andet kan findes i ændrede stigende ulighedskurver, ændrede klassestrukturer, samfundstendenser og frustrationer over ikke at leve op til 'forældregenerationens succes' (Asmussen, 2020). Asmussen forklarer i forhold til de ændrede klassestrukturer og samfundstendenser:

"Det er muligt, at stigende stress og angst blandt de unge også skyldes et uddannelsessystem, hvor vi i stigende grad ser en modsætning mellem, hvad eleverne skal lære (at være selvstændige), og hvordan de eksamineres (de skal levere et bestemt svar)" (Asmussen, 2020).

Dette udsagn kan relatere sig til, hvordan de unge har mangel på evne til at mestre egen udvikling i samfundstendenser og uddannelsessystemets- samt netværkets krav og forventninger. I analyseafsnittet 7.2.1 forklarede informant 1, at hun frygtede sine egne krav og forventninger og skabte en angsttilstand i forhold til, hvad hun og andre i netværket ville tænke om hende: *" (...) min psykolog sagde til mig, at hun troede det kunne være noget psykisk angst (...)"* (Bilag 2, informant 1). Dette belyser en konsekvens af at være en diskret problembærer på baggrund af manglende evne til at mestre ændrede tendenser i samfundsudviklingen, (jf. afsnit 7.2.1 & Koch, 2010).

7.3.2. Når manglende kontrol over karakterpres fører til kontroltab af egen krop

Adspurgte hvilke konsekvenser det enorme forventningspres fra både egne krav og forventninger samt netværkets og uddannelsessystemet har medført, forklarer informant 1:

"Jamen det har gjort... altså sådan, ved at jeg skal være så perfekt eller ved at jeg knækkede sammen... altså sådan, jeg har sådan lidt lært, at hvis jeg hele tiden skal være perfekt, så kan jeg ikke nå det hele, så det

har gjort at jeg sådan ligesom har skulle tage nogle valg om at vælge noget fra. Og det gjorde jo også, at jeg til sidst tog rigtig meget kontrol over min mad, fordi jeg ikke kunne kontrollere alt muligt andet. Jeg kunne ikke kontrollere, hvilke karakterer jeg fik, jeg kunne ikke gå hen og kontrollere at min lærer synes det og mine veninder synes det, så jeg kontrollerede det jeg kunne og det var mad sådan lige i en periode, indtil min mor og far opdagede det. Så til sidst kan man jo ikke rigtig skjule det længere” (Bilag 2, informant 1).

Præstationssamfundets krav og forventninger har dermed de konsekvenser for informant 1, at hun tager kontrol over sit madindtag, fordi hun ikke kan kontrollere, hvad andre mener eller tænker om hende, eller hvilke karakterer hun får. Hun kontrollerer derfor det hun kan, hvilket er kontrollen over, hvad hun spiser eller mangel på samme.

I lighed med informant 1 oplever informant 3 også kontroltab af mad på baggrund af blandt andet uddannelsessystemets krav og forventninger, men informant 3 forklarer, at hendes kontroltab af mad derimod forårsages af en spiseforstyrrelse. Denne har hun haft før starten på gymnasiet, men den kommer særligt til udtryk i det forventningspres, hun oplever i uddannelsessystemet:

”Da jeg fyldte 15 eller, inden jeg blev 15, der begyndte jeg at døje lidt med den, for jeg var rigtig tyk, da jeg voksede op, og så blev jeg mobbet i folkeskolen... og så når man taber sig, så får man alle mulige kommentarer og komplimenter og så bliver man bare ved med at tabe sig og så stopper det ikke rigtig. Og så blev jeg indlagt og så efter det, så fik jeg hjælpemidler og psykolog, og så blev det hele godt igen, og så var det der på gym det gik ned igen” (Bilag 4, informant 3).

Hun forklarer endvidere, at det pres hun oplevede på gymnasiet, havde betydning for, hvor aktiv spiseforstyrrelsen var: *”Jeg har haft det inden gymnasium og så da jeg kom på gymnasium, så var det der det sådan gik ned af på grund af jeg blev fuldstændig stresset med skole” (Bilag 4, informant 3).* Og endvidere siger hun:

"Fordi så det også nye mennesker og man bliver lidt utryg og det eneste man kan kontrollere, det hvad man spiser, og hvor meget man taber sig. Det var ligesom derfor, jeg brugte det lidt som en redning" (Bilag 4, informant 3).

På baggrund af det forventningspres informant 3 oplever, der stilles til hende, oplever hun en tryghed i at kontrollere sit madindtag – en kontrol som udviklede spiseforstyrrelsen meget i gymnasietiden. Hun kontrollerede altså sin mad som kompensation for ikke at kunne kontrollere sine karakterer og præstationer:

"Ja, det synes jeg i hvert fald. Fordi hvis du ikke får gode karakterer, så kan man tabe sig i stedet for, følte jeg sådan lidt, dengang hvor jeg havde det allerværst" (Bilag 4, informant 3).

"Præcis, fordi jeg kan godt lide at kontrollere noget, men det kan man ikke rigtig med sin karakter på den samme måde, som man kan ved at tabe sig eller sulte sig (...)" (Bilag 4, informant 3).

Citaterne fra informanterne belyser, at de unge oplever et markant fokus på deres præstationer og karakterer. De kan altså ikke kontrollere resultaterne af de krav og forventninger, der stilles til dem i præstationssamfundet, hvormed de i stedet for kontrollerer det, de kan kontrollere – nemlig deres syn på egen kroppe (Skårderud, 1999), (Koch, 2010).

En forklaring på, hvorfor de unge oplever et så højt fokus på deres præstationer og karakterer kan være, at karakterskalaen som måler de unges præstationer, er et vigtigt og afgørende element i uddannelsessystemet og det mest objektive redskab som systemet har til rådighed (Tørnæs, 2022). I artiklen "En moderniseret karakterskala skal imødekomme studerendes mistrivsel" påpeger formand for Den Sociale Investeringsfond og forhenværende undervisningsminister samt medlem i Venstre, Ulla Tørnæs, at unges oplevelser med et presset karakterræs kan tilvejebringes som bidragende til stigende mistrivsel blandt unge (Tørnæs, 2022). I et forslag til at imødekomme den stigende mistrivsel stiller Tørnæs skarpt på, at karakterskalaen har behov for en modernisering, hvis den skal imødekomme mistrivslen blandt unge og

de udfordringer skalaen frembringes at have (Tørnæs, 2022). Hendes bud på en modernisering af karakterskalaen vil være at fjerne -3 karakteren, idet denne karakter har været omdiskuteret siden skalaens indførelse i 2006, herunder at det er vanskeligt at præstere ringere end 00. Ydermere forklarer Tørnæs, at der er for store spring mellem karaktererne 4,7, og 10, som har betydning for studerendes samlede gennemsnit, særligt fordi det anses som det primære grundlag for optagelse på en videregående uddannelse (Tørnæs, 2022). Trods at karakteren 7 er en god præstation, så bliver den for mange studerende oplevet som en utilfredsstillende karakter, hvormed kun karaktererne 10 og 12 anses som 'gode' af eleverne selv, hvilket præger konsekvenserne for de studerendes trivsel (Tørnæs, 2022). Endeligt foreslår hun, at uddannelsessystemet bør gøre langt mere brug af feedback, fordi en karakter ikke altid er fyldestgørende nok for de studerende, således at systemet igennem feedbacken kan løfte den studerendes niveau ved at formidle, hvad der kan gøres bedre til en anden gang (Tørnæs, 2022). Forslaget til en sådan modernisering af karakterskalaen har i flere år haft politisk fokus, som blev fremsat i Folketingets beslutningsforslag nr. B 60: "Forslag til folketingsbeslutning om en ny karakterskala i uddannelsessystemet" (Folketinget, 2023). I tråd med Tørnæs, peger forfatterne i "bemærkninger til forslaget" også på, at udfordringerne med den nuværende karakterskala kan bidrage til det karakterpres, som de studerende oplever i præstationskulturen (Folketinget, 2023). I forslaget beskrives det eksempelvis, at nogle bedømmere vil have muligheden for at kunne give mere nuancerede bedømmelser, hvilket springene mellem 4, 7 og 10 ikke giver mulighed for. Yderligere anser de også udfordringerne med karakteren -3 som et unødigt og negativt signal for studerende, hvilket giver grundlag for at fjerne karakteren. Disse udfordringer i nuværende skala blev i 2013 og 2018 evalueret af Evalueringsinstitut, og evalueringen fra 2018 viste, at den nuværende 7-trinsskalas trinbeskrivelser har fokus på fejl og mangler, som kan bidrage til en læringskultur, hvor unge ikke må begå fejl eller fordybe sig, men blot skal kunne lære pensum udenad og have færrest fejl (Folketinget, 2023).

Nærværende speciale finder det interessant, at et sådant karakterræs i præstationskulturen kan være medvirkende til, at den nye udsathed medfører konsekvenser for de unge – eksempelvis at kontrollere sit madindtag. Hvordan et sådan kontroltab kan komme til udtryk, forklarer informant 1 således:

"Det blev sådan lidt et hamsterhjul af noget jeg egentlig ikke kunne kontrollere, og så kan man jo ikke stoppe det, for når først folk begynder at se som den der perfekte person, og man får at vide 'ej hvor er du bare perfekt' – det lige til at brække sig over. Jeg hader det. Der er ikke nogen, der skal komme og sige til mig 'ej hvor du bare perfekt, du kan det hele', fordi at så ryger jeg bare tilbage i det der med, at så skal det også bare se perfekt ud – poleret" (Bilag 2, informant 1).

"(...) jeg måtte ikke spise for mange kalorier og jeg skulle ikke spise for meget, jeg skulle heller ikke spise for meget over for andre folk, og så gjorde det sådan at jeg... så måtte jeg overhovedet ikke spise noget usundt i min hverdag, men så fx i weekenderne, så blev det bare et stort ædegilde, fordi så spiste jeg alt det jeg har haft lyst til i ugen op til, og så havde jeg det bare sygt dårligt med mig selv" (Bilag 2, informant 1).

Informant 1 håbede, at denne kontrol kunne afhjælpe de mange pres og krav, men adspurgt om det hjalp, forklarede hun:

"Nej, så jeg kunne ligesom spise det jeg havde lyst til og sådan noget og så når jeg var færdig med at spise det, så kunne jeg så sidde og have det dårligt med jeg havde spist det. Altså sådan... det var altid sådan en dårlig samvittighed over for mig selv... og sådan, det gik også bare ud over dit og dat. Så begyndte jeg at google hvad usund mad gjorde ved hjernen... jaer, og sådan hvordan man lærte mest optimalt og sov bedst og sådan hvordan jeg hele tiden kunne optimere min hverdag" (Bilag 2, informant 1).

Den norske psykiater, Finn Skårderud, betegner sådanne oplevelser eller lidelser som en 'kaostilstand' (Skårderud, 1999). Han siger at man ikke kan blive i en sådan kaossituation, så man må prøve at kontrollere den smule, man nu engang kan kontrollere – ens egen krop. Det er hans forklaring på, hvorfor flere unge får spiseforstyrrelser, skærer i sig selv og i det hele taget retter mistrivlsen mod kroppen (Koch, 2010). Denne 'kaostilstand' kan relatere sig til det Koch betegner som en 'hvor er jeg henne-følelse' hos de unge. I sit arbejde som ungdomspsykolog møder hun

mange unge, som synes at livet er uoverskueligt for dem, fordi samfundets mange muligheder ikke giver mening for dem, de kan ikke finde ud af, hvad de har lyst til eller hvor de er henne i det hele. Derfor skaber det en sådan følelse inde i dem selv, og det kan være problematisk, når vi lever i et samfund, hvor man er ansvarlig for sin egen udvikling og egne læreprocesser (Koch, 2010). Koch nævner dette i forhold til at unge i dag lever i et samfund, hvor de skal træffe mange valg, som kan have store konsekvenser for dem og være en tung byrde, hvis ikke de har et voksent og stabilt bagland, som de kan spejle sig i og sparre med (Koch, 2010). De kan ikke kontrollere alle disse forventninger og pres, hvorfor man med udgangspunkt i Skårderuds begrebsliggørelse om 'kaostilstand' (Skårderud, 1999, Koch, 2010), kunne tolke, at mine informanter ender med et kontroltab af deres kroppe og madindtag på baggrund af ikke at kunne håndtere eller navigere i præstationssamfundets krav og forventninger (Petersen, 2016).

Adspurgte om en sådan kontrol over sit madindtag muliggjorde en bedre præstationsevne, forklarede informant 1:

"Nej. Altså sådan æhm... min svømning gik dårligt – rigtigt dårligt. Jeg synes... i skolen kunne jeg ikke koncentrere mig, altså jeg tænkte hele tiden på og over sådan 'årh, jeg bliver nødt til at sige noget nu, fordi ellers får jeg ikke 10 næste gang i standpunktskarakter', og det hele tiden kørte omkring det, i stedet for faktisk at fokusere på, hvad undervisningen var. Eller så i den periode med maden, så tænkte jeg over, 'okay hvad det næste jeg skal spise, nu har jeg lyst til chokolade, hvad kan jeg lige finde som erstatning i stedet for at sidde og spise chokolade'. Du ved - det var hele tiden sådan at tænke ud i fremtiden i stedet for bare at være i det der var, så jeg var utrolig dårlig til at sætte mig ned og slappe af i det... altså også i undervisningen – sæt mig ned og fordyb mig i de ting, som jeg synes er spændende. Det blev bare sådan noget overfladisk lort det hele" (Bilag 2, informant 1).

Da informant 3 fik det bedre med sin spiseforstyrrelse, brugte hun i stedet for arbejdet som kontrol over karaktererne, og forklarer:

“Så da jeg fik det bedre, så kunne jeg jo ikke begynde at tabe mig, så derfor brugte jeg jo arbejde i stedet for. For det kunne jeg jo kontrollere. Du ved, hvor meget man tjener, og hvor meget man kan tjene” (Bilag 4, informant 3).

7.4. Det psykosociale arbejdes betydning for støtte og forebyggelse af unges livsmestring

Fælles for de tre informanter er, at de alle har modtaget hjælpeforanstaltninger i henhold til konsekvenserne af deres mistrivsel.

Informant 1 blev tilbudt nogle samtaler med en skolepsykolog på gymnasiet. Om hvordan dette forløb hjalp hende, forklarer hun:

”Hun har givet mig nogle metoder, især med bekymringer... jeg skulle lade som om jeg havde nogle fiskekroge, altså sådan meget visuelt, og så hænge mine bekymringer op på dem, og så du ved først liste dem ind igen, år jeg først havde tid til at sidde og bekymre mig om dem.... Fordi så siger jeg til mig selv, ’okay nu kommer der en sindssyg bekymring om, hvad jeg skal i weekenden’. Amen det er først om lang tid, så den kan jeg tage op på fredag, fredag når jeg har fri fra skole, så skal jeg ikke gå og bekymre mig om det indtil da, og det har virkelig virket for mig, det der med at føle jeg smider den væk, fordi så på fredag så kan jeg ikke huske, at jeg har bekymret mig om det. Det gør at der er nogle bekymringer, som jeg ikke går og bruger tid på. Og så... i den første periode så havde jeg en halv time hver dag, når jeg kom hjem, hvor jeg kunne sidde æhm... og sådan have... hun kaldte det ”tænketid,” så sad jeg og tænkte over de bekymringer jeg havde haft igennem... og så havde jeg sådan den der halve time til sådan at handle på de bekymringer, hvis der var noget jeg følte jeg kunne handle på og når den halve time så var gået, så kunne jeg ligesom lade det ligge. Og så skal jeg gå videre. Så det der med at begrænse, det har hjulpet mig sindssygt meget” (Bilag 2, informant 1).

Informant 2 modtog også samtaler med en psykolog i forhold til opvæksten med hendes fars alkoholmisbrug. Udover hendes mor finder hun tryghed i at tale med sin psykologilærer:

"Der har jeg meget min mor til at hjælpe mig med det, men jeg synes også nogle gange det kan være svært, fordi hun har jo et bestemt synspunkt og kender mig, så der har jeg også nogle gange gået til min lærer, som også er psykologilærer, så hun kan nogle gange sætte ord på nogle ting i stedet for ens forældre. Og jeg har også en gang prøvet hvor jeg var til psykolog, men det var mest med... det var sådan noget gratis noget for børn der havde forældre med alkoholmisbrug og noget forskelligt. Så det har jeg prøvet én gang, og jeg har også nu efter gymnasiet overvejet psykolog igen til ligesom at få svar på nogle af mine tanker og ens følelser, fordi det kan nogle gange være lidt svært at gå med dem selv" (Bilag 3, informant 2).

Informant 3 har også fået hjælp til sine problematikker igennem sin lærer:

"Altså nu har jeg døjet med en spiseforstyrrelse, og der har skolen i hvert fald været god til at hjælpe mig. På grund af, at jeg havde en rigtig god tutorlærer, som var god til at snakke om det og sådan noget. Så de har i hvert fald hjulpet mig der, kan man sige (Bilag 4, informant 3).

Endvidere forklarer hun, at psykologbehandlingen hjalp hende til at få det bedre med sin spiseforstyrrelse:

"Det har jeg, men det var ligesom efter jeg snakkede med en tutor-samtale, at jeg begyndte igen på psykolog, fordi jeg havde været til den før, men så fik jeg det bedre med spiseforstyrrelsen. Så stoppede vi jo derude, og så begyndte det igen inden jeg skulle starte på gym, fordi så bliver man lidt nervøs" (Bilag 4, informant 3).

Ovenstående citater belyser, at det terapeutiske arbejde har betydning for de unges livsmestring og måden hvorpå det sociale arbejde kan støtte de unge, som har det svært. Den endelige indsats til de unge kan dog være komplekst at definere entydigt, fordi den må vurderes ud fra de unges individuelle præmisser i mistrivlsen. Idet alle tre informanter i relation til deres mistrivsel har modtaget psykologsamtaler i forhold til at afhjælpe eller forebygge deres sociale problemer, jf. afsnit 7.3, kan man

argumentere for, at det psykodynamiske arbejde har stor betydning for måden hvorpå de unge støttes og hjælpes i deres indsatser. Den psykodynamiske teori giver os blandt andet mulighed for at forstå personlighedsudviklingen og de sociale problemer, der kan opstå i forbindelse med udviklingen hos det enkelte individ. Det primære fokus i den psykodynamiske teori er individet, men inddrages ofte også i samspil med systemteorien, der retter fokus mod omgivelserne. Dette udledes af, at det enkelte individs behandling må ses i sammenhæng med sine relationer og omgivelser (Hutchinson & Ottedal, 2006). Florence Hollis er en central repræsentant indenfor udviklingen af psykosocialt arbejde, og påpeger med samspillet mellem de to teorier, at individet påvirkes af 'pres' fra omgivelserne og 'stress' fra konflikter i sig selv, hvorfor samspillet mellem ydre pres og indre stress er betinget af hinanden. I samarbejde med Woods bruger hun systemteorien til at forstå individets forhold til omgivelserne, herunder det ydre 'pres', og den psykodynamiske teori til at forstå det indre 'stress', hvor individet kommer i konflikter med sig selv. Deres model er og overvejende væsentlig for det indre 'stress' fremfor det ydre 'pres' i forhold til at forstå årsager til problemer og vurdere, hvordan socialarbejderen skal hjælpe det enkelte individ i socialt arbejde (Hutchinson & Ottedal, 2006). Med udgangspunkt i den psykodynamiske teori og informanternes citater kan man dermed belyse, at den hjælp informanterne igennem samtaler med deres psykolog eller lærer, imødekommer informanternes indre stress, idet de ikke selv formår at løse de 'indre konflikter' der opstår i relation til deres udsathed. Eksempler herpå kunne være, når informant 1 har fået metoder i forhold til hendes bekymringer, der hjalp hende med at begrænse sig selv, eller når informant 2 vil have en afklaring omkring, hvad hendes tanker og følelser betyder, fordi de er svære at gå med selv. Afslutningsvist oplevede informant 3 med psykologsamtalerne en bedre mental trivsel i forhold til hendes spiseforstyrrelse, jf. ovenstående citater. Dermed må den endelige indsats i forhold til de unges mistrivsel tilvejebringes at tage udgangspunkt i de enkelte unges præmisser og situation, idet individuel støtte og hjælp kan have positiv betydning for at forebygge og imødekomme bedre mental trivsel blandt de unge, og indsatsen må altid ses målrettet den unges problemer ud fra et samspil mellem deres indre stress og det dertilhørende ydre pres fra omgivelserne (Hutchinson & Ottedal, 2006).

Delkonklusion

Tredje analysedel belyste, hvordan et øget karakterpres og en markant præstationsorientering kan være bidragende til unges mistrivsel. Konsekvensen af denne mistrivsel kan ende med 'indre kaos' og 'hvor er jeg henne følelser', som udleder, at de unge mangler rette og konkrete mestringsorienteringer, men i højere grad oplever præstationsorienteringer, der bidrager til et kontroltab af egen krop. De unge oplever at måtte kontrollere, hvad de spiser eller ikke, som kompensation for, at de ikke kan kontrollere udfaldet af deres præstationer i præstationskulturen. De oplever dermed konsekvensen i form af, at de har behov for at skulle kontrollere noget, fordi de ikke kan kontrollere noget andet. Endvidere sås det, at det terapeutiske arbejde er en væsentlig faktor i socialt arbejde, der kan bidrage til at fremme unges livsmestring, særligt ved at elevcoacher eller skolepsykologer, som kan være bidragende til at fremme unges livsmestring, eksempelvis ved at arbejde med pigernes 'ydre pres' fra omgivelserne i samspil med deres 'indre stress'. Alle undersøgelsens informanter har modtaget støtte og hjælp i form af psykologsamtaler, samtaler med gymnasiets studievejleder eller en tutorlærer i forhold til at håndtere deres mistrivselssudfordringer, hvilke kan bidrage til, at unge får en styrket selvopfattelse og mestringsorientering. Det er væsentligt at skabe mulighed for, at unge kan få støtte og vejledning, men også desto snarere at få de unge til at benytte sig af hjælpen, idet trivelsvejledning kan være en afgørende rolle og faktor for at håndtere præstationskrav- og forventninger på uddannelsen.

8.0. Analytisk diskussion

I enhver undersøgelse af en given problemformulering er det væsentligt at diskutere resultaterne af det analytiske arbejde og kvaliteten af dem. I nedenstående afsnit vil de væsentligste fund i undersøgelsen blive frembragt, og bemærkelsesværdige punkter fra undersøgelsen diskuteres yderligere.

8.1. Opsamling af egne fund:

I dette afsnit vil nærværende speciale opsamle egne fund, som undersøgelsen har frembragt, herunder om fundene var sammenlignelige eller differentierede sig fra hinanden.

8.1.1. Kontroltab over egen krop

I analysen blev det belyst, at en af de konsekvenser præstationskulturen kan medføre, er kontroltab af egen krop, som også kan påvirke en allerede eksisterende spiseforstyrrelse. Uafhængigt af hinanden forklarede informanterne, at deres kontrol over hvad de spiste eller ikke beroede på manglende kontrol over, hvilke karakterer deres præstationer ville medføre. Dermed kontrollerer de noget som kompensation for ikke at kunne kontrollere noget andet. Idet undersøgelsen kun havde tre informanter, og endvidere at deres konsekvenser om muligt ikke er de samme for andre unge i præstationssamfundet, kan resultaterne derfor ikke generaliseres, men det er interessant, at to ud af tre informanter nævner en sammenlignelig konsekvens uafhængigt af hinanden. Forskellen mellem de to er, at den ene inden studiestart på gymnasiet havde fået konstateret en spiseforstyrrelse, hvoraf det ikke er tilfældet for den anden. En sammenligning skal findes i, at begge informanter nævner, at de ikke kan kontrollere udfaldet af deres karakterer og resultaterne af deres præstationer, hvorfor de i stedet kontrollerer det, de kan kontrollere, herunder kontrollere hvordan de vælger at reagere på det, som er kontroltab over egen krop. Det er dermed interessant, hvorvidt præstationssamfundets konsekvenser kan få et så betydeligt menneskeligt aspekt. Dertil må det dog også nævnes, at mine informanter er en brøkdel af præstationskulturens unge, der oplever sådanne konsekvenser, hvorfor man ikke kan udlede eller differentiere alle unge i præstationssamfundet som værende nogle, der oplever disse konsekvenser, men nærværende speciale finder det interessant at rette opmærksomhed på sådanne konsekvenser.

8.1.2. Større resiliens ved klassisk udsathed kontra ny udsathed

Nærværende undersøgelses informanter kan sammenlignes omkring deres oplevelser med præstationskulturens krav og forventninger, hvormed de kan opleve nogle sammenlignelige konsekvenser, som eksempelvis informant 1 og 3 oplever det med et kontroltab over egen krop. Et interessant fund i analysen var dog, at informanterne differerer sig fra hinanden, særligt på deres udsathed i forhold til at håndtere præstationskulturens pres og krav. Hvor informant 1 og 3 blev betegnet som "ny udsathed", blev informant 2 betegnet som "klassisk udsathed", idet informant 2 er opvokset i et udsat bolig- og familieforhold (Katznelson et. al., 2021), mens informant 3 er diagnosticeret med en spiseforstyrrelse, der ungdomslivet markant i nogle perioder (Görllich, Pless, Katznelson & Graversen, 2019). Informant 2 kan også

tilskrives at være et 'risikobarn', fordi hun er vokset op med sociale belastninger i hjemmet, der har medført en øget og større risiko for dårlig udvikling (Jørgensen, 2002). Hun tilvejebringes at komme fra et udsat bolig- og familieforhold herunder præget af forældrenes alkoholiserede hjem, der må have præget hendes handlemuligheder og evnen til at mestre sociale belastninger og risikoindikatorer (Katznelson et. al, 2021), (Jørgensen, 2002). Til trods for det synes mere sårbart for informant 2 at afvise præstationskulturens personlige konsekvenser belyste analysen derimod, at informant 2 kan argumenteres for at have en større modstandskraft over for dens belastninger, hvormed informanten formåede at afvise de konsekvenser den kunne have medført for hende, herunder at kunne fastholde egen styrke og dermed op en større resiliens overfor de sociale belastninger i præstationskulturen (Jørgensen, 2002), (Bilag 3, informant 2).

8.1.3. Når præstationskulturen fører til højere præstationsorienteringer ved sportsudøvere

Et interessant fund i analysens undersøgelse var, at unge som er sportsudøvere kan opleve en større præstationsorientering end unge, som ikke er sportsudøvere. Grundlaget for at de kan opleve en større præstationsorientering er, at der i sportsverdenens også eksisterer en præstationskultur, hvor man hylder store bedrifter og sejre og hvor vinderne opnår anerkendelse og status, og dermed bliver nogle som andre ser op til. I bestræbelsen på at opnå en sådan sejr eller succes ofrer sportsudøveren andre aspekter i tilværelsen på at lykkedes med sine præstationer, idet individet former og indordner sit liv efter præstationskulturens præmisser (Petersen, 2016). Undersøgelsen viste, at informant 1 differentier sig fra de andre to informanter, som ikke var sportsudøvere, og dermed oplever præstationskulturens krav og forventninger mere markant end undersøgelsens andre informanter, fordi informanten er 'vant til' at blive bedømt på sine præstationer, herunder at succes og gode præstationer fører til sejre og anerkendelse, hvor nederlag tendenserer til mangel på samme.

8.2. Kritisk refleksion i forhold til egen undersøgelse og dens informanter

Nærværende undersøgelse finder det essentielt at være kritisk i forhold til dets antal af informanter i henhold til, hvilke resultater undersøgelsen kunne udlede. Det er

væsentligt at påpege, at analysens fund og informanternes udsagn ikke kan differentieres til alle unge, da sammenligningsgrundlaget ikke var betydeligt stort. Dermed kunne undersøgelsen heller ikke, udover ovenstående egne fund, entydigt pege på nye perspektiver på ny udsathed og dens konsekvenser, men derimod frembringe en forståelsesramme, der bekræfter og understøtter allerede eksisterende viden om fænomenet. Derfor blev undersøgelsens analytiske arbejde relateret og sammenlignet betydeligt mere til eksisterende forskning.

8.2. Resultater sammenlignet med og relateret til eksisterende forskning:

Nedenstående afsnit vil tage udgangspunkt i unges oplevelser af et stigende karakterpres, som de seneste år har haft et markant politisk fokus, men vil blive sammenholdt med pointer fra Naomi Katznelson, således sådanne oplevelser ansues ud fra en socialfaglig kontekst.

8.2.1 Politisk opmærksomhed på karakterpres som bidragende faktor til unges mistrivsel

I samspil med eksisterende forskning blev det i nærværende undersøgelse belyst, at unge oplever et markant fokus på karakterræs i præstationskulturen, hvilket for de unge kan medføre konsekvenser, såsom kontroltab over egen krop og angstlidelser, jf. analyseafsnit 7.1 & 7.3. Det fremgik ligeledes af analyseafsnittene, at unges oplevelser af et presset karakterræs kan tilvejebringes som bidragende til stigende mistrivsel blandt unge (Tørnæs, 2022). I et forslag til at imødekomme den stigende mistrivsel stiller Ulla Tørnæs, som nævnt i analysen, skarpt på at karakterskalaen har behov for en modernisering, hvis den skal imødekomme mistrivlsen blandt unge og de udfordringer skalaen frembringes at have (Tørnæs, 2022). Hendes bud på en modernisering af karakterskalaen vil være at fjerne -3 karakteren, ændre springene i karaktererne 4, 7 og 10, samt at uddannelsessystemet bør gøre langt mere brug af feedback, fordi en karakter ikke altid er fyldestgørende nok for de studerende (Tørnæs, 2022). Forslaget til en sådan modernisering af karakterskalaen har i flere år haft et politisk fokus, særligt inden Folketingsvalget i 2022, hvorfor et bredt flertal af Folketingets partier også ønskede at ændre skalaen og komme med forhandlinger til en ny karakterskala i uddannelsessystemet (Folketinget, 2023). I lighed med Tørnæs,

peger forfatterne i "bemærkninger til forslaget" altså også på, at udfordringerne med den nuværende 7-trins karakterskala kan bidrage til det karakterpres, som de studerende oplever i præstationskulturen. Særligt ønskede de også mere nuancerede bedømmelser og en reducere mellem karaktererne 4, 7 og 10 for at imødekomme de store spring mellem karaktererne samt grundlag for at fjerne -3 karakteren, fordi den sender et negativt signal til de studerende (Folketinget, 2023). Disse udfordringer i nuværende skala blev i 2013 og 2018 evalueret af Evalueringsinstitut, som pegede på, at den nuværende skalas trinbeskrivelser har fokus på fejl og mangler, der bidrager til unges læring om en 0-fejlskultur samt at unge ikke må være nysgerrige eller fordybe sig, men blot skal kunne lære pensum udenad og have færrest fejl. Evalueringen viste, at sådanne udfordringer bidrager til det karakterpres som mange elever og studerende oplever i præstationskulturen. Dog erkendes det, at man med en sådan ændring af karakterskalaen og 0-fejlskulturen ikke kommer karakterpresset til livs, idet selve ændringen af skalaen ikke kan stå alene, men at en nedskæring på karakter i uddannelsessystemet og sikring af mere feedback vil være et positivt supplement (Folketinget, 2023). Daværende undervisningsminister, Pernille Rosenkrantz lagde også vægt på behovet for at sætte ind mod karakterræset, hvormed hun forklarede: *(...) Vi ser en alt for stor mistroivsel blandt børn og unge, så det er vigtigt, at vi letter presset fra eleverne*" (Løntoft, 2023). På baggrund heraf nedsatte regeringen en ekspertgruppe, som formidlede to mulige modeller for en ændret karakterskala, herunder med belysning af fordele og ulemper ved genindførelse af 13-trins skalaen samt ydermere at imødekomme identificerede problemstillinger ved den nuværende 7-trinsskala (Børne-og undervisningsministeriet, 2020). Eksempelvis foreslog ekspertgruppen at videreudvikle "nuværende 7-trinsskala" til "videreudviklet 7-trinsskala", som ville imødekomme to af de tre identificerede udfordringer ved "nuværende 7-trinsskala", idet karakteren -3 på den nuværende skala er fjernet, samt at karakteren 7 er erstattet af karaktererne 6 og 8. Den videreudviklede karakterskala imødekommer dermed de store spring mellem 4, 7 og 10 samt den negative karakter, idet den helt udebliver. Ydermere læner den sig op ad den eksisterende 7-trinsskala, der bidrager til genkendelig for både bedømmere og studerende (Børne-og undervisningsministeriet, 2020). Derudover foreslog ekspertgruppen "ny karakterskala", som også ville imødekomme to af de identificerede problemstillinger ved "nuværende 7-trinsskala", da springene er lige store samt den negative karakter -3 udebliver (Børne-og undervisningsministeriet, 2020). Til trods for "videreudviklet

karakterskala" og "ny karakterskala" viste ekspertgruppens samlede vurdering, at genindførelse af 13-skalaen imødekommer tre af de identificerede og relevante udfordringer ved "nuværende karakterskala" bedst, dog vil en genindførelse fortsat være problematisk i forhold til studerendes optag på udenlandske universiteter, som det viste sig ved sidste implementering af skalaen (Børne-og undervisningsministeriet, 2020).

8.2.2. Udviklingen skal vendes

På baggrund af ovenstående afsnit, kan det heraf diskuteres, om man med sådanne ændringer i uddannelsessystemet vil kunne sikre eller bidrage til bedre mental trivsel blandt unge i præstationskulturen.

I artiklen: "Forsker: 'Præstation risikerer at blive noget negativt' påpeger Noemi Katznelson, at de ensidige bedømmelser og fokus på præstationer, bliver en polarisering i forhold til at være for eller imod præstationer, der bliver uhensigtsmæssigt for præstationssamfundet, idet alle bør være for- og ikke imod præstationer (Gymnasieskolen, 2019). På den ene side kan man på baggrund af ovenstående afsnit argumentere for, at den "nuværende 7-trinsskala" bidrager til mistrivsel i præstationssamfundet blandt de unge, hvormed et vigtigt udgangspunkt må være, at der til stadighed er behov for at få indsigt i, hvordan de unge oplever en sådan præstationskultur, herunder at ændringer i karaktersystemet om muligt vil kunne imødekomme unges mistrivsel i præstationskulturen, jf. afsnit 8.2.1. På den anden side må man også stille sig kritisk overfor sådanne ændringer og udtalelser, idet man kan tillægge de studerendes egne perspektiver om karakterræset værdimæssige perspektiver på deres mistrivsel. De unge former deres fremtid ud fra karakter og gennemsnit, og nærmest 'præsenterer' sig selv som den givne karakter, herunder oplever de om muligt mangel på anerkendelse på præstationer lavere end 10 eller 12, idet disse karakterer af de studerende udelukkende bliver anset som 'gode' (Tørnæs, 2022). Dette får specialet eksempelvis en fornemmelse af i analyseafsnittet, hvor informant forklarer "(...) altså jeg har kommet ud fra en prøve hvor jeg fik 7, og det jo ikke en dårlig karakter, men jeg tror... jeg skulle lige have to dage til at sunde mig over det (...). (Bilag 2, informant 1). Derfor må det være væsentligt at rette fokus mod, hvordan studerende og elever frembringer deres oplevelser med karakterræset i netværket, herunder hvordan de taler om deres præstationer med hinanden. Det er

min forståelse, at man dermed ikke kun kan tillægge karakterpresset et entydigt politisk fokus, men også må være kritisk overfor, at unge selv kan være bidragende til at præge deres egen mentale trivsel. Med udgangspunkt i det sociale arbejdes perspektiv viste specialets undersøgelse, at de unge er sårbare når det kommer til kravet om selvrealisering i præstationskulturen. Deres evne til at iscenesætte sig selv som værende modstandsdygtige, selvstændige, succesfulde og anerkendte individer er en hård kamp, som de tillægger krav og forventninger i præstationssamfundet skyldsobjekter for. Relateret hertil forklarer Katznelson i nævnte artikel, at måden vi taler om præstationskultur på, risikerer at gøre præstationspresset til en samlet kategori og begrundelse for, hvordan de unge har det (Gymnasieskolen, 2019). Endvidere siger hun: *"Det giver de unge et unuanceret sprog og en tankegang, som udskammer præstation til at være noget negativt. Der sidder mange i vores uddannelsessystem, der gerne vil præstere godt, og det skal ikke udskammes"* (Gymnasieskolen, 2019). Katznelson understreger hermed, at det ikke er problematisk, at uddannelsessystemet har et så ensidigt fokus på præstationer, fordi de er essentielle dele af et læringsmiljø, særligt for de unge i uddannelsessystemet, som gerne vil præstere godt. Når vi taler om præstationskulturen, er det væsentligt at have læringskulturen på uddannelserne for øje, ifølge Katznelson (Gymnasieskolen, 2019). Hun påpeger, at læringskulturen bør være en afbalancering imellem 'mestringsorientering' og 'præstationsorientering', og forklarer, at hvis de studerende er mestringsorienteret, vil de være nysgerrige og samtidig opfatte deres fejl som kilde til viden om, hvordan de kan forbedre sig fra gang til gang. Er de derimod præstationsorienteret vil der være et ensidigt fokus på at demonstrere hvad de kan og bedømmelsen heraf (Gymnasieskolen, 2019). Med udgangspunkt i specialets undersøgelse sås det, at informanterne overvejende er præstationsorienteret, jf. afsnit 7.1. & 7.1.1. Med udgangspunkt i informanternes udsagn kan man belyse, at de studerende overvejende har fokus på deres 'præstationsorientering' og derimod i mindre grad på deres 'mestringsorientering' (Gymnasieskolen, 2019). Med udgangspunkt i det sociale arbejdes praksis må man derfor være kritisk overfor, om løsningen på unges mistrivsel i uddannelsessystemet vil være at ændre på karaktersystemet. Specialets undersøgelse og forskning belyser, at de unge er sårbare når det kommer til egen resiliens og modstandskraft i uddannelsessystemet i forhold til egne krav og forventninger, hvormed de tillægger dem selv en markant betydelig præstationsorientering i uddannelsessystemet, og derfor tolkes de at opleve

en større mangel på mestringsorientering. Det sociale arbejdes praksis må derfor tage udgangspunkt i, at en måde hvorpå forebyggelse af unges mistrivsel (på uddannelserne) kan bestå, kunne være at hjælpe de unge med at have mere fokus på deres mestringsorientering, således der bliver dannet en læringskultur, som afspejler begge dele hos de unge. Vi er nødt til at hjælpe de unge, der har det svært, og som ikke selv evner at skabe en læringskultur, hvor de afbalancerer mellem både mestringsorientering og præstationsorientering. De unge skal støttes i deres 'mestringsstrategier' for at opnå en sådan mestringsorientering. Ph.d. og lektor ved Aalborg universitet, Dorte Ågård, er forsker i klasseledelse, motivation og lære-elev-relationer, og fortaler for at det netop er skolerne som påtager sig opgaven med at træne studerendes mestringsstrategier (Holm, 2020, p.29). Mestringsstrategier omhandler, ifølge Dorte Ågård, om de studerendes evne til at overkomme en opgave, at organisere sin tid der giver den unge elev fysisk og mentalt overskud til at overkomme skolearbejdet (Holm, 2020). Dette er ikke endegyldigt tilfældet for de unge i min undersøgelse, idet deres motivation for at lære og klarer sig godt i skolen spiller en væsentlig rolle for deres tilstedeværelse i uddannelsessystemet. Men min undersøgelse relateret til eksisterende forskning om unge i uddannelsessystemet viser, at de unge forekommer at være en del af en læringskultur, hvor anerkendelse og høje karakter vægtes højere end de mindre gode præstationer. De unge opfatter om muligt de lave karakterer som nederlag, og skaber dermed en læringskultur hvor der ikke er "accept" for nysgerrighed og forbedringer (Gymnasieskolen, 2019). Ågård peger på, at skole- og uddannelsessystemet gennem de seneste år har fokuseret på elevernes indre motivation ved at tilrettelægge undervisning, der taler til elevernes nysgerrighed og interesse, herunder at "succes avler succes, og nederlag avler nederlag" (Holm, 2020). I relation til det sociale arbejdes felt kunne det terapeutiske og psykosociale arbejde også være bidragende til at få skabt nogle indre mestringsstrategier hos de unge, hvor præstationsorienteringer ses større, således de unge får støtte i at danne en læringskultur på uddannelserne, hvor 'nederlag' og mindre gode præstationer også er 'okay' og 'acceptabelt' blandt de unge. Synspunktet må være at have dette for øje hos de unge, som oplever at det udelukkende eller overvejende er deres 'præstationsorienteringer', som er forudsættende for optaget deres drømmeudannelse eller sejren som den bedste 'soldat på arbejdsmarkedet'. Vejen dertil bør nærmere være en definition af, at unge kan leve op til den individualisering, det kræves i præstationssamfundet (Petersen, 2016) og igennem

støtten i det psykosociale arbejde (Hutchinson & Ottedal, 2008) får redskaber, værktøjer og evner til at navigere i skole- og uddannelsessystemet som både 'præstationsorienteret' og 'mestringsorienteret' (Gymnasieskolen, 2019). En sådan tilgang kræver naturligvis et helhedsorienteret blik hos det sociale arbejdes praktikere, når man skal afhjælpe, behandle, eller forebygge et socialt problem, i dette tilfælde mistrivsel blandt unge (Ejrnæs & Guldager, 2008). Morten Ejrnæs og Jens Guldager påpeger, at et socialt problem bør belyses ud fra et helhedssyn, da der ellers er risiko for, at problemet belyses for ensidigt. Derfor må parterne belyse problemerne ud fra både samfundsmæssige teorier og anvendelsesorienteret forskning, således problemet og de kausale sammenhænge har en helhedsorienteret tilgang (Ejrnæs & Guldager, 2008).

Nævnte elevcoach, Christina Kronborg Nielsen, mener at udviklingen i samfundet går den forkerte vej. Vi skal have vendt udviklingen og have flere pædagogiske ressourcer, som imødekommer det hele menneske, (Hagemann, 2019).

I en praksis hvor det sociale arbejdes praksis søger at fremme den enkeltes livsmestring i samspil med en tid, hvor det er den enkeltes ansvar at leve op til kravet om selvrealisering, synes vi alle at have et kollektivt ansvar for, at en sådan udvikling kan imødekommes. Hvordan skaber vi i samarbejde med den unge, de mestringsorienteringer, de har brug for i en læringskultur, hvor alt handler om præstationsniveau? Hvordan finder vi de rigtige værktøjer, når en sådan udvikling skal finde sted - hvordan samarbejder det med en accelererende modernitet?

9.0. Konklusion

Nærværende speciale har haft fokus på at undersøge, hvordan unge piger oplever præstationskulturen på gymnasiale uddannelser, og særligt hvilke konsekvenser præstationskulturen kan medføre for dem, herunder hvilken betydning de har for deres livsmestring. Samtidig var undersøgelsens formål også at belyse, hvordan det sociale arbejde kan fremme unges livsmestring. Samlet set søgte specialet at besvare følgende problemformulering:

"Hvordan oplever unge piger i uddannelsessystemet konsekvenserne af psykisk mistrivsel i en præstationskultur, og hvilken betydning kan det sociale arbejde have for at fremme deres livsmestring?"

I undersøgelsen blev det ekspliceret, at der hersker en konkurrencedrevet mentalitet, som har betydning for de unges konsekvenser. Dataene fremviste igennem de strukturelle fund, at unge i en sportsverden oplever præstationsorienteringer højere. Samlet set kan det konkluderes, at unges oplevelser af psykisk mistrivsel i præstationskulturen bygger på forskellige og individuelle faktorer i modernitetens samfund, hvorfor man ikke kan differentiere alle unge, men at et øget karakterpres i uddannelsessystemet kan bidrage til unges mistrivsel, samt at klassisk udsatte unge kan have tendens til større resiliens og modstandskraft end 'nye udsatte' unge. Det kan endvidere konkluderes, at konsekvenserne af unges mistrivsel i præstationskulturen i høj grad afhænger af, hvorvidt den enkelte unge har evnen til at afbalancere mellem 'mestringsorienteringer' og 'præstationsorienteringer', hvorfor den unges livsmestring anses ud fra individuelle parametre. Endeligt kan det sociale arbejdes praksis konkludere, at terapeutisk- og psykologisk arbejde, herunder eksempelvis trivselsvejledning, kan have en væsentlig rolle i at forbedre unges livsmestring.

Mine fund udgør selvstændige bidrag, men udleder ikke nye perspektiver på udsathed. Dog kan de bekræfte og understøtte eksisterende forskning.

10.0. Litteraturliste

Bøger/ rapporter

Fynbo, L., Rayce, S.B, Hoffmann, S.H., Thøstensen, A., Linander, C., Dam, A. & Tønnesen, S. *Digitalt mediebrugs betydning for sociale relationer, fællesskaber og stress blandt unge. Et systematisk litteraturinterview.* København: VIVE.

Ejernæs, M. & Guldager, J. (2008). *Helhedssyn og forklaring.* København: Akademisk Forlag.

Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N. & Graversen, L. (2019). 11 bud på ny udsathed blandt unge. I: A. Görlich, M. Pless, N. Katznelson & L. Graversen (red.). *Ny udsathed i ungdomslivet. 11 forskere om den stigende mistrivsel blandt unge.* (pp.17-42). København: Hans Reitzels Forlag.

Hartmut, R. (2014). *Fremmedgørelse og acceleration.* København: Hans Reitzels Forlag.

Hutchinson, G.S. & Ottedal, S. (2006). *Modeller i socialt arbejde.* København: Hans Reitzels Forlag

Ingemann, J. H., Kjeldsen, L., Nørup, I. & Rasmussen, S. (2018). *Kvalitative undersøgelser i praksis.* Forfatterne og Samfundslitteratur.

Juul, S. & Pedersen, K. B. (2012). *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori: En indføring.* København: Hans Reitzels Forlag.

Katznelson, N., Pless, M. & Görlich, A. (2022). *Mistrivsel i lyset af tempo, præstation og psykologisering. Om ny udsathed i ungdomslivet.* Aalborg Universitetsforlag.

Kristiansen, S. (2017). Fortolkning, forforståelse og den hermeneutiske cirkel. I M.

Järvinen & N. Mik-Meyer (Red.). *Kvalitativ analyse – syv traditioner*.

København: Hans Reitzels Forlag.

Nielsen, J. C., Sørensen, N.U., Katznelson N. & Lindstrøm, M.D. (2010). Unge og

ungdomsproblemer/mistrivsel. I: *Den svære ungdom*. København: Hans Reitzels Forlag.

Pedersen, K.O. (2011). *Konkurrencestaten*. København: Hans Reitzels Forlag.

Petersen, A. (2016). *Præstationssamfundet*. København: Hans Reitzels Forlag.

Sundhedshedsstyrelsen (2024). *Danskernes Sundhed. Den Nationale Sundhedsprofil. Midtvejsundersøgelsen 2023 – centrale udfordringer*.

Sundhedsstyrelsen: København.

Schultz Jørgensen, P. (2002). Risikobørn i Danmark – status over en 10-årig indsats. *Social Kritik. Tidsskrift for social analyse og debat*, 84. pp. 98-110.

Tanggard, L & Brinkmann, S. (2015). Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. I

S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.). *Kvalitative metoder – En grundbog* (s. p134- 170). København: Hans Reitzels Forlag.

Thagaard, T. (2004). *Systematik og indlevelse: en indføring i kvalitativ metode*.

København: Akademisk Forlag.

Willig, R. (2006). Kamp om anerkendelse. Sociale konflikters moralske grammatik. I: A. Honneth. *Indledning*. (pp. 7-19). København: Hans Reitzels Forlag.

Artikler:

Asmussen, B. (2 marts 2020). 'De unge får ikke angst, fordi er skrøbelige. De får angst, fordi uligheder stiger. *Information*.

<https://www.information.dk/debat/2020/02/unge-faar-angst-fordi-skrøbelige-faar-angst-fordi-uligheden-stiger>

Gymnasieskolen (26 september 2019). 'Præstation risikerer at blive noget negativt'.

Gymnasieskolen. <https://gymnasieskolen.dk/articles/forsker-praestation-risikerer-blive-noget-negativt/>

Hagemann, S. (2019). 'Præstationskulturen truer unges trivsel: Det er min egen skyld'. *BUPL*.

Holm, E. (2020). 'Unge skal lære at gøre det, de ikke har lyst til'. *Gymnasieforskning*.

Katznelson, N. (12.maj 2023). 'Vores måde at tale om mistrivsel risikerer at skabe en

snæver forståelse af normalitet'. *Altinget*.

<https://www.alinget.dk/uddannelse/artikel/maaden-vi-taler-om-mistrivsel-risikerer-at-skabe-en-snaever-forstaaelse-af-normalitet>

Mørck, A. H. & Iversen, W. M. (6 februar 2024). 'Stor forskel mellem piger og drenge overrasker forskere'. Tv2. <https://nyheder.tv2.dk/samfund/2024-02-02-stor-forskel-mellem-piger-og-drenge-overrasker-forskere>

Tørnæs, U. (23. marts 2022). 'En moderniseret karakterskala skal imødekomme studerendes mistrivsel'. *Altinget*.

<https://www.alinget.dk/forskning/artikel/v-studerendes-mistrivsel-skal-imødekommes-med-en-moderniseret-karakterskala>

Tidsskrifter:

Katznelson, N., Pless, M., Görlich, A., Graversen, L. & Sørensen, N.B. (2021). Ny udsathed: nuancer i forståelser af psykisk mistrivsel. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*. 2(2), 83–103.

Hjemmesider:

Børne- og Undervisningsministeriet, 2023. *Kommissorium for Trivselskommissionen* <https://www.uvm.dk/-/media/filer/uvm/aktuelt/pdf23/aug/230811-bilag-12-kommissorium.pdf>

Børne- og Undervisningsministeriet, 2019. *Bekendtgørelse om studie- og ordensregler mv. i de gymnasiale uddannelser*. <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2019/1338>

Børne- og Undervisningsministeriet, 2021. *Bekendtgørelse om erhvervsuddannelser*. <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2021/2499>

Center for Ungdomsforskning. Noemi Katznelson. <https://www.cefu.dk/emner/om-cefu/forskere/noemi-katznelson.aspx>

Dansk Socialrådgiverforening. *IFSW – International federation of Social Workers*. <https://socialraadgiverne.dk/om-dansk-socialraadgiverforening/internationalt-samarbejde/ifsw-international-federation-of-social-workers/>

Folketinget, 2023. *Forslag til Folketingsbeslutning om en ny karakterskala i uddannelsessystemet*. https://www.ft.dk/ripdf/samling/20222/beslutningsforslag/b60/20222_b60_som_fremsat.pdf